

LUCEAFĂRUL

Serie nouă

Martie 1943

Anul III

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

COMITETUL DE REDACȚIE:

VICTOR PAPILIAN, D. D. ROȘCA, OLIMPIU BOIȚOȘ, MIHAI BENIUC ȘI GRIGORE POPA

Colaboratorii revistei: Ion Agârbiceanu, Nicolae Albu, Mircea Alexiu, Simion Anderco, Nicolae Balcă, A. P. Bănuț, Zevedei Barbu, V. Beneș, Lucian Blaga, Lucian Bologa, Petre Bucșa, Alexandru Ceușianu, Paul Constant, V. Copilu-Cheatră, Ilie Dăianu, Dimitrie Danciu, Romeo Dăscălescu, Al. Dima, Petru Drăghici, Ioan Fruma, Virgil Fulicea, Ion Gherghel, Gherghinescu Vania, Vasile Gionea, Victor Iancu, Zorica Lațcu, Șt. Manciulea, Grigorie T. Marcu, Aurel Marin, C. Munteanu, Teodor Murășanu, M. Nanu, Ionel Neamtzu, Al. Negură, Vasile Netea, Ionel Olteanu, Petre Pascu, Horia Petra-Petrescu, George A. Petre, Licu Pop, George Popa, Iulian Popa, O. F. Popa, I. Popescu-Sibiu, Ioan Râmbu, Marcel Romanescu, M. G. Samarineanu, Constantin Sassu, Ion Șugariu, Virgil Șotropa, I. V. Spiridon, Mihail Spiridonică, D. Stăniloae, Octav Șuluțiu, Gabriel Țepelea, Gh. Tulbure, Lucian Valea, Emil Zegreanu.

Manuscrisele, cărțile și publicațiile periodice de recenzat
se vor trimite pe adresa redacției.

*

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

*

Cine reține un număr din revistă, se consideră abonată și este rugată
să trimită abonamentul prin mandat postal, pe adresa administrației.

*

Redacția și administrația: Sibiu, Strada Oituz Nr. 4.
(Ore de birou: zilnic dela 4—6 d. m.)

Abonamente: În țară, pentru particulari, anual Lei 600.—
pentru autorități și instituții „ 1500.—
În străinătate dublu.
Exemplarul Lei 60.—

Inscrisă în registrul de publicații periodice la Tribunalul Sibiu, Secția II-a, Nr. 1469/1941

Tipografia „Dacia Traiană”, S. A., Sibiu. Nr. 129, Feb., 1948.

Secretar de redacție: Olimpiu Boițoș.

Inscr. în Reg. Com. Fi 3/65/1931

Carte postală dela Bokovskaja

de

Ioan Râmbu

Domnului *Olimpiu Boitoș*

— Pe un bulgăre de neauă, pus de soartă căpătâi,
Stam când am primit răvașul care l-ai trimis, Bădie.
Se vujise pe gătate bătălia a dintâi
Și-mi fu dat să mă pălească, iacă, altă bucurie.

N'a fost chip destulă vreme să se scurgă cu cetitul
Că pe haturi iar prinsese a pica potop de foc,
Iar ficiorii mei, la tunuri — Doamne, dă-le mult noroc! —
Ca păgânii se bătură, până după asfințite.

Multe săptămâni trecut-au, laolaltă cât un veac;
Eu și ei pe lângă moarte ne-am rotit cu strășnicie,
Nu cumva să ne cuprindă. De e scris în zodiac,
Să ne 'ntoarcem iar la codrii noștri din copilărie.

Și precum se vede treaba — slavă Vergurii Marie! —
Miruit-am cu nădejde cele oști ale satanii...
Drept e că și din ai noștri despre mulți nu se mai știe
Dacă i-a robit pământul, ori i-au celuit dușmanii...

Eh! parcă te văd, Bădie, cum te podidește jalea
Și cum sara, prin cumetrii, povestești șirele mele...
Nu te potrive degeaba, noi ne știm cu toții calea!
Spre poiana mântuirii, sunt popasurile grele!

Aste toate fiind spuse, amu-ți scriu precum mi-e suca
Și așa cum se cuvine, după datină, întâi
Mă închin de sănătate ție și la Măriuca,

*Și la Nana și la Baci Gligoriță ăl din Țară,
Și la George și la Oana, încă la văru' Ilie,
Să îi dea Prea curata pita mai puțin amară
De cum o frământă astăzi, alții, care el îi știe.*

*Eu, n'am ce să zic, mi-s bine — Doamne, mulțămescu-ți fie! —
Așteptăm ca să se gate cât mai repede bătaia...*

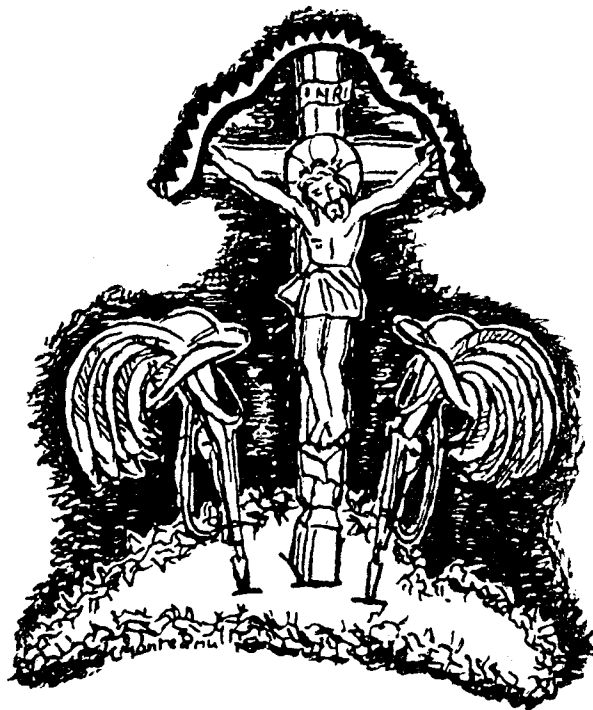
*D'apoi de pe la Vlădeasa, unde-i casa mea în vale,
Nu prinseși ceva de știre? Ce mai e prin partea aia?...*

*De aceea-ți fac rugare: scrie-mi tot și-afar' de asta
Vorovește câtă Domnii dela noi, ca ei să știe:
Nu cumva să-mi dea uitării casa, pruncii și nevasta!
Cât privește de Rusia, lasă, grija noastră fie!*

*Bucurii nu prea's, Bădie, numai cărțile de-acasă
De mai multe ori cetite, stând în gaură, vintriș.
Careva, arzându-l dorul, pe o brâncă se mai lasă
Și dă drumul la o doină, cum se zice pe la Criș...*

*Amu nă, închei scrisoarea, vezi „Katiușa“ dă bineafă,
„Greul“ scutură din țoale, iar de isprăvit nici gând;
„Rafele mitraliere“ măcăe de dimineață...*

Te sărut cu drag, Bădie și... să ne vedem curând!

Temeiuri filosofice ale ideii naționale

de

D. D. Roșca

Contemporanii noștri nu fac de obicei distincție între temeiurile filosofice și temeiurile științifice ale ideii naționale. Argumentele invocate în favoarea acestora sunt clasate după criterii cu totul altele decât cele ce vor fi discutate aici. Se face deosebire între ele după așa zisul grad de soliditate al lor. Sunt considerate solide, serioase, „științifice”, cele care se sprijinesc pe concepte împrumutate din științele pozitive. Concepte care sunt aplicate apoi în lumea comunităților omenești numite națiuni. Temeiurile ce nu se pot ridica pe astfel de concepte sunt privite nu numai ca „neștiințifice”, ci și ca lipsite de soliditate, ca neserioase. În consecință, ele sunt, simplu, date la o parte, ca ne reprezentând nicio valoare.

Cel ce vă vorbește azi¹⁾ găsește însă, tocmai printre temeiurile acestea din urmă, pe cele care nu pot fi definite decât ca temeiuri filosofice ale ideii naționale. Cum vom vedea îndată, acestea se deosebesc *calitativ* de cele zise științifice. Ele nu sunt mai puțin solide decât cele „științifice”, sunt de altă natură.

Dacă e însă vorba să comparăm totuși cele două categorii de temeiuri, apoi cele filosofice sunt, după convingerea noastră, singurele care rezistă unui examen liber și făcut cu inteligență critică.

În orice caz însă, lipsa de discriminare calitativă acum amintită duce, în materie de filosofie politică, la o foarte persistentă confuzie de idei. Confuzie regretabilă și, când se trag concluzii practice, confuzie primejdioasă.

Știința veritabilă trebuie să se mulțumească să „explice” forma de comunitate umană numită națiune. Ea va căuta adecă să determine condițiile care fac posibilă nașterea, creșterea și durată națiunilor. Știința adevărată nu-și amestecă tam-nesam categoriile-i specifice cu noțiuni ce implică forme de înțelegere care n'au ce căuta în știință.

Ca atare, știința făcută cu pătrundere critică își formulează rezultatele sale în judecăți de constatare. Acestea exprimă realitatea obiectivă a lucrurilor. Bine înțeles, în măsura în care o astfel de obiectivitate este omeneste posibilă.

A căuta însă temeiurile filosofice ale ideii naționale înseamnă, după noi, ceva mai mult decât a explica științificește fenomenul numit națiune. Înseamnă a încerca să-l *justifici* în fața scaunului de judecată pe care-l ține spiritul. Înseamnă să cauți să descifrezi, cu istoria civilizațiilor în mână, *sensul* ideii de națiune, rostul de a fi al realității specifice pe care această idee o exprimă.

Rezultatele unei astfel de cercetări nu sunt just formulabile decât în propoziții ce conțin judecăți de valoare. Căci chiar și în cazurile în care aceste rezultate au îmbrăcat haina înșelătoare a unor judecăți de pură constatare, ele depind, în ultimă și consecvență analiză, de câteva judecăți de valoare inițiale.

¹⁾ Aceste pagini au fost citite la Radio, în 27 Ian. 1943.

Altfel spus, felul în care voi răspunde la întrebarea — neștiințifică, dar filosofică — „care e rostul de a fi al formei de comunitate numită națiune?” e implicit conținut în concepția mea generală despre lume, și 'n ideile mele despre valoarea omului.

Altele vor fi temeiurile ideii naționale dacă voi fi convins că între animal și om nu e decât deosebire de grad, și iarăși altele vor fi acele temeiuri, când voi crede că omul se deosebește calitativ de animal. Altele îmi vor apărea a fi temeiurile acestei idei când voi susține că „vieța”, prin simplul fapt că persistă — că persistă oricum — și-a atins rostul ei de a fi; și iarăși pe alte fundamente se va sprijini ideea națională, când voi fi convins că, în lumea specific umană, „vieța” în sensul biologic al termenului e numai mijloc în vederea realizării unor scopuri ce nu pot fi definite prin determinatii luate numai din biologie.

În consecință, filosofic vorbind, națiunea ca atare nu e valoare numai grație simplului fapt că există. Existența ei se justifică prin valorile de cultură pe care ea le face posibile. O națiune își justifică existența prin potențialul ei de spiritualitate.

În fața scaunului de judecată pe care o ține spiritul, o națiune e mare numai calitativ, adevărat e mare numai prin ceea ce ea a creat sau promite să creeze în împărăția celor „veșnice”: în știință, în artă, în filosofie, în religie.

Dar, cum spuneam la început, contemporanii noștri invoacă, în sprijinul ideii naționale, devalma argumente științifice și temeiuri filosofice. Acestea din urmă sunt considerate tot „științifice”, dar de calitate mai proastă... Filosofia politică, ridicată pe unele și altele, e socotită apoi drept „știință” politică.

În consecință, spre a arunca puțină lumină în discuția care se poate duce în jurul problemei ce ne interesează, să precizăm că două sunt, după părerea noastră, tipurile de speculație care pot oferi ideii naționale temeiuri filosofice: Se pot găsi astfel de temeiuri într'o filosofie de inspirație științifică, deci de factură naturalistă. Dar se pot scoate temeiuri filosofice — temeiuri mai solide, cum vom vedea îndată — și dintr'o speculație cu sens hotărît spiritualist.

I

Vorbesc în rândul întâi despre argumentele pe care le poate oferi în sprijinul ideii naționale filosofia naturalistă. Aceasta, pentru că temeiurile ei au toate aparențele unor concepte luate din știință. Și, ca atare, ele găsesc mai ușor ascultare în fața inteligenței contemporanilor noștri.

Să fim realiști și pozitivi și când e vorba de probleme politice, mai ales când e vorba de probleme politice — își spun aderenții acum amintitei filosofii. Să cerem deci științei pozitive lumini și directive și'n materie de filosofie politică. Reintegrând pe om în Natură, să-l considerăm creație a purei Naturi. În consecință, legile de care ascultă celelalte viețuitoare ale Pământului trebuie să fie valabile, să și găsească aplicație și'n lumea care se chiamă omenească.

Acestea spuse, ascultătorii au înțeles de sigur că premisele unei astfel de filosofii politice sunt de ordin biologic. În această perspectivă, politicul ne apare ca o prelungire a biologicului. Iar arta politicii se prezintă ca o aplicare într'un domeniu foarte complicat — e adevărat — al legilor vieții, descoperite de biologie. Etica ce se desprinde dintr'o astfel de concepție — dacă poate fi vorba aici de etică — precum și politica care se degajază din ea, nu este decât o transcriere, în formă de norme de conduită, a legilor constatate în domeniul biologic.

La lumina unei astfel de concepții, marile comunități omenești numite națiuni se prezintă ca varietăți naturale ale unei spețe zoologice. Națiunile sunt rezultatul acțiunii unei legi a Naturii, a legii diferențierii. Să notăm că noțiunea aceasta din urmă se confundă aici cu noțiunea de propășire, de progres. Națiunile apar deci ca produse oarecum fatale ale Naturii.

Prin urmare, înseși legile Naturii constituiesc garanția de oțel, a existenței națiunilor și a puterii lor de dăinuire.

Se poate deci susține că ori de câte ori un neam sau o națiune luptă pentru a-și apăra existența și individualitatea sa etnică, acel neam sau națiune se găsește în acord cu legile imanente ale firii.

Dar o astfel de concepție, dacă e consecvent dusă până la capăt, nu poate ignora și alte învățături ale științei. Căci tot știința ne arată că, asemenea varietăților unei spețe zoologice oarecare, națiunile nu sunt și nu pot fi egale. Natura, din care face parte integrantă și speța om cu toate varietățile ei, este câmp de luptă neincetată. Luptă dusă fără scrupule, luptă factor de propășire. Eliminând pe cei slabi, lupta garantează supraviețuire numai pe seama celor tari. Astfel încât Natura, capricios Demiurg, poate diferenția și crea varietăți, dar tot ea poate parcurge și calea inversă.

Imperialismul unor popoare și-ar găsi deci, și el, nu numai explicare, ci și justificare tot într'o lege a Naturii.

În consecință, dacă vor fi existând națiuni sau popoare care, nu importă din ce cauză, nu sunt destul de mari ca număr, n'au ajuns să se constituie în națiuni libere, sau și-au pierdut la un moment dat libertatea, acestea pot fi încalcate de altele mai tari ca forță numerică și materială, căci și această încălcare își găsește justificare în legea ineluctabilă a firii...

În rezumat: o filosofie de inspirație naturalistă transpune în lumea omului legi constatate în lumea altor specii decât cea umană, și le ridică pe acestea la valoare de norme de conduită politică. O astfel de filosofie servește temeiuri tari ideii naționale. Aceasta însă, numai pe seama națiunilor cantitativ puternice.

II

Să vedem acum care sunt temeiurile filosofice ce se pot scoate în favoarea ideii naționale dintr'o filosofie fără aparențe atât de științifice ca cea precedentă, dar filosofie care pleacă și ea tot dela fapte. Nu dela fapte constatate într'un anumit domeniu — în speță, cel animal — și transpuse apoi în alt domeniu — în cel uman, ci dela fapte specific omenești.

Această ultimă observație este cum nu se poate mai importantă, căci ea indică în prealabil că, deși cu aparențe mai puțin științifice, filosofia în care vrem să găsim acum temeiuri pentru ideea națională, procedează mai critic decât cea despre care a fost vorba mai înainte. Ceea ce importă când trecem dela lumea animală la cea umană, este faptul că în aceasta din urmă apar elemente și configurații noi. Noui, pentru că ele nu se găsesc în lumea animală. Astfel, observația critică și fără prejudecăți ne arată că singur omul, între toate ființele Pământului, își făurește o lume ideală după chipul căreia vrea să-și modeleze viața și să plămădească realitatea. Este fapt de constatare că omul opune lui „este” pe „trebuie să fie”. El singur, după cunoștința noastră, crede că viața ca atare nu-și ajunge sieși. Crede că viața ca atare nu e scop absolut, că e mijloc în vederea realizării spiritului. Din viața spirituală, din spirit și creațiile lui, omul a făcut scop absolut al existenței — nu numai al existenței sale, ci al existenței în general. Marile religii ar fi inexplicabile, și de sigur n'ar fi apărut, dacă omul n'ar fi așa cum îl arătam în acest moment.

Ființă spirituală fiind, e de înțeles ca omul să asculte, în unele manifestări caracteristice ale lui, de legi specifice spiritului. Legi care adesea pun frână eficace jocului orb al legilor Naturii. Marea cultură a Europei — luați termenul „cultură” în sensul pe care i l-au dat Germanii — cultură în care Creștinismul a intrat ca stâlp de temelie și de rezistență, s'a făcut în bună parte *contra* a ceea ce numim „Natură”. Adecă, această cultură nu poate fi considerată ca un produs natural și fatal al legilor firii. Ea e fiica voinței omului. Voință luminată de razele unui soare care răsare într'o împărăție unde legile supreme nu sunt legi de ordin biologic. Împărăție care nu e de pe lumea aceasta, spunea Hristos...

Este evident că acest cult al spiritului, al conștiinței, exprimă mai degrabă *idealul* speței decât mersul natural al lucrurilor. Iată de ce dezvoltările ce urmează formulează în bună măsură ceea ce ar trebui să fie, adecă idealul către care a tins uneori în trecut și va trebui să tindă în viitor spiritul european și în materie politică. Căci, privind lucrurile dintr'o perspectivă mai înaltă, trebuie să existe și pentru viața politică un *optimum* către care națiunile au dreptul și datoria să tindă.

Toate popoarele mari ale Europei și-au adus contribuția lor la făurirea acestui ideal, la elaborarea acestei table de valori. Conștiința Continentului nostru nu va putea renunța la acest ideal, fără ca națiunile europene să recadă în barbarie.

Iată acum câteva afirmații desprinse dintr'o astfel de concepție spiritualistă, afirmații care, toate, pot servi de temelii filosofice, de solide temelii filosofice, pentru ideea națională :

Națiunile nu sunt numai varietăți zoologice ale unei spețe și, ca atare, voite oarecum de Natură, ci națiunile apar ca fecunde pepiniere de creație spirituală originală. Națiunile ca atare nu sunt valori absolute, ci mijloace eficiente în vederea realizării țințelor urmărite de spirit. Națiunea își găsește justificare de existență nu ca produs mai mult sau mai puțin trecător al Naturii, ci ca vehicol și cadru potrivit și durabil pentru viața spiritului, pentru cultură. Dintre toate formele de comunitate omenească, națiunea fiind cea mai durabilă și cea care permite cel mai înalt grad de diferențiere a capacităților individului uman, poate servi în măsură mai eficace decât oricare altă formă de comunitate eclosiunea și durata creației spirituale.

Pe acest plan de gândire, legea diferențierii își găsește și ea o justificare : ea e un bine în măsura în care, grație ei, a fost posibilă nașterea vieții spiritului în lume.

În consecință, fiecare națiune, mică sau mare, puternică sau slabă materialicește, este în principiu un rezervor de puteri creatoare de cultură originală. În acest sens, fiecare din popoarele Pământului reprezintă, în cazul cel mai rău, cel puțin o promisiune. Duhul suflă unde vrea, ne spune Evanghelia. În mijlocul oricărui popor, fie el cât de umil, poate naște omul excepțional, om care, într'un domeniu sau altul, poate intrupa în persoana lui cel mai înalt ideal de umanitate al vremii. Sau, în termeni biblici : fiecare popor poate fi mântuit. Căci toate popoarele, câte sunt și cum sunt, sunt egale înaintea Tatălui Ceresc . . .

În alți termeni : conștiința națiunilor europene nu poate renunța la credința că, în felul lui și cu rezervele specificate mai sus, fiecare popor reprezintă o valoare unică în lume, adică niciunul nu poate fi înlocuit absolut prin altul.

Dar, dacă e așa, și națiunile tinere, adică acelea care, pentru un motiv sau altul, n'au avut nici răgaz nici puțință să-și realizeze toate virtualitățile, sau chiar nu și-au realizat pe deplin niciuna, și aceste națiuni, zic, au drept inalienabil la existență și la libertate. Au drept imprescriptibil să devie națiuni libere, să creeze State naționale, care, la rândul lor, să servească drept cadre optime pentru propășirea vieții spirituale.

Drept urmare, viața, libertatea și teritoriul apărât cu sângele generațiilor trecute și fecundat cu sudoarea de fiecare zi a înaintașilor, nu pot fi niciodată obiecte de târguiață. O generație oarecare a unui popor nu are dreptul să renunțe la aceste drepturi, nici pentru ea, și cu atât mai puțin pentru generațiile ce-i vor urma.

Din perspectiva din care considerăm acum lucrurile și în ce privește aceste drepturi inalienabile, toate națiunile sunt egale. Este vorba aici de egalitate de drepturi, care nu înlătură inegalitatea de puteri și de însușiri.

Din acest punct de vedere, se poate spune cu privire la națiuni ceea ce s'a spus privitor la persoane : *non sunt privatae leges*. Adică, nu există drepturi pe care unele popoare le-ar avea, iar altele nu.

Dacă este așa, aservirea politică a unei națiuni de către alta nu-și găsește niciodată justificare de drept. Ea poate fi înfăptuită — și istoria ne arată cazuri nenumărate —, dar o stare de fapt nu poate deveni niciodată stare de drept. Căci nimic în lume nu poate face ca o nedreptate să se schimbe în dreptate.

A căuta să desființezi — nu importă cum ! — o națiune, este în ochii spiritului un rău absolut. Căci faci să dispară din lume o posibilitate de creație originală în împărăția spiritului.

Ni s'ar putea obiecta, după cele spuse mai sus, că vorbim de drepturi absolute ale națiunilor. Într'un anumit sens, da ! vorbim de astfel de drepturi. Sensul se va preciza dacă, aplicând la neamuri ceea ce Kant formula cu privire la drepturile insului uman, spunem : *dreptul fiecărui popor are ca limită dreptul celorlalte*.

În sfârșit, ni s'ar putea spune că o concepție ca cea dezvoltată mai sus înlătură un foarte important factor de propășire din viața popoarelor : înlătură concurența. Nu ! răspundem. O concepție ca aceasta nu preconizează suprimarea întrecerii dintre națiuni, ci formulează ca ideal de realizat egalizarea condițiilor acestei concurențe. Egalitatea condițiilor nu șterge ci, dimpotrivă, scoate în just relief inegalitatea virtuților.

Și acum, drept încheiere, care sunt, în ceea ce ne privește pe noi Români, concluziile ce se desprind din cele spuse mai sus?

Ni se pare lucru limpede că am da dovadă de lipsă de pricepere a intereselor noastre naționale, de inconștientă chiar, dacă, crezându-ne realiști și științifici, am lega temeiurile drepturilor noastre de o concepție ca aceea expusă în partea întâi a conferinței noastre.

Fără a pierde din vedere caracterul ideal al celor expuse acum mai pe urmă, și fără a uita că în realitatea politică lucrurile se petrec adesea altfel decât le-ar cere o stare de drept, totuși, credem că interesul nostru este să întărim conștiința drepturilor națiunii române cu temeiuri scoase dintr'o filosofie ca aceea schițată acum în urmă. Puterea materială a rezistenței noastre va crește neasemănat, dacă ea se sprijinește și pe forța morală pe care ne-o dă conștiința că avem, ca națiune, drepturi inalienabile la viață și la libertate.

Ne-am putea însă întreba dacă, privind lucrurile mai adânc, interesul acesta al nostru nu concordă cumva cu acela al tuturor popoarelor, mari și mici?

În ce ne privește, credem, cu hotărâre, că da!

PSALM

de

B. Frunte

*Când zarea îmi întinde braț de frate
Și cerul e albastru patrafir,
Îmi liniștesc în boare de zefir
A sufletului valuri sbuciamate...*

*Îngenunchiat pe-a inimii otavă,
Primesc săgeți din arc de curcubeu.
Mi se coboară 'n suflet Dumnezeu
Pe trepte de azur întinse 'n slavă...*

*Iar când pe 'ntinsuri tremură de vânt
A plugurilor odrăslire crudă,
Eu mă închin acelora ce 'n trudă
Cu — aghiazma feții te sfințesc, pământ!*

Poeme

de

Zorica Lațcu

Intoarcere

*În părul tău, când te-ai întors la mine,
Plutea mireasma mâinilor străine.
Pe gura ta mai stăruiau ușoare
Arome dulci de trandafiri în floare.
În ochii tăi orbîți de strălucire
Plutea icoana unui trup subțire.
Pe fruntea ta era săpată 'n cute
Plăcerea vie-a nopților trecute.
Eu aș fi vrut să am mireasma rară
A unui câmp cu flori de primăvară,
S'alung din părul tău plin de lumine
Mirosul tare-al mâinilor străine.
Pe buze-aș vrea să am un gust de rodii,
De poame moi, cari cresc sub alte zodii,
Ca de pe gura ta s'alung, iubite,
Aroma sărutărilor primite.
Eu aș fi vrut să am în trup plămadă
Din strălucirea rece de zăpadă,
S'alung din ochii tăi cu gene ude
Culoarea pielii fragede și crude.
Aș vrea să-ți iau în palme fruntea lată,
S'o netezesc încet când e brăzdată.
Cu harul coborît din miruri sfinte,
S'o răcoresc ușor când e fierbinte.
În mâna mea aș vrea să nu se zbată
Un suflet drag, ca pasărea speriată.
Eu vreau s'adorm în leagăn alb și moale
Furtuna aspr'a gândurilor tale.*

*Aș vrea să-ți vindec arșița păgână
Din sufletul rănit de altă mână.*

Un oaspe

Străinul care aseară a poposit la noi,
L-am ospătat cu pâine, cu vin și cu smochine.
I-am așternut în grabă un pat de frunze moi,
N'am întrebat nici cine-i și nici de unde vine.

Făcuse cale lungă străinul până 'n sat.
Cu poala hainei mele i-am șters de praf piciorul,
Ulei de levănțică pe plete i-am turnat,
Cu vin bătrân și dulce umplutu-i-am ulciorul.

Era frumos, cu barba ca floarea de alun,
Cu ochii plini de vraja tăriilor albastre.
Eu mi-am adus aminte de veacul cel străbun:
Oare vreun zeu să șadă pe prispa casei noastre?

El mi-a vorbit, dar nu știu, sorioară, ce mi-a spus.
Ca rodia de dulce-i pe buza lui cuvântul,
Ca murmurul de ape, ca freamătul de sus,
Din pomi cu floarea albă, când îi adie vântul.

Spunea despre iubirea cea fără de păcat,
O patimă curată ca flacăra de soare,
Despre o jertfă sfântă, pe-altarul nepătat,
Spunea despre durerea a pururi roditoare.

Și mi-a pătruns în suflet și chipul lui cel drag,
Și vraja nesfârșită din vorba lui domoală.
În liniștea de seară torceam fuioru 'n prag,
Și lacrimi mari căzură din ochii mei în poală.

Străinul care aseară a poposit la noi,
Mi-a tulburat odihna, cu sete negrăită.
Am stat o noapte 'ntreagă alături amândoi,
Dar el nu 'ntinse mâna la floarea dăruiată.

Cu dragoste de frate mi-a mulțumit în zori,
Când a plecat, străinul, pe drumul ud de rouă,
Și mi-au rămas în urmă, ca mirosul de flori,
Cuvintele lui stranii și blânde: „pace vouă”.

L-am urmărit în zare, cu gene arse 'n plâns,
Privind lumina albă cum îi juca în plete,
Și așternutul moale cu dor în pumn l-am strâns,
Lăsând mireasma caldă de frunze să mă 'mbete.

Pețitorul

de

V. Copilu-Cheatră

Părintele Motroască nu mai are zi bună în casă și pace. Preuteasa îi amărăște zilele. Înaltă cât un prapor, cu dinapoia cât un lădoi, preuteasa se răstește la el ca la un prunc de țată. „Chechere mechere” în sus, „chechere mechere” în jos, toată ziua-i umblă gura ca la o țarcă. - Iar aprinzi pipa, aprinde-te-ar sfaraon să te aprindă, că mi-ai scos suflatul de când te cunosc. La masă: păc, păc. Afară: păc, păc. În pat: păc, păc. Mă mir că nu citești și evanghelia cu pipa în gură.

De lua vreo carte sfântă în mână, să mai frunzărească prin ea, era și mai rău. Preuteasa se răcădea la el ca o slujnică:

- Așa, părinte. Te-o apucat sfințiile. Apuca-te-ar strechea, că n'oiu zice mai bine. Svârle cărtăloiu! ăla din mână, să nu-ți arunc rântașul aiesta în barbă, că răd toți Ungurii din Turda de tine.

Și popa n'avea încotro: ieșea afară. Motroșea pe la șură, tăia lemne cu sluga, cota găl-nile să vadă care-s cu ou, apoi crepa surcele de ațâțat focul, pe care le căra în casă și le rânduia frumuseț sub cuptor să se sbeie. Când socotea că le-a rânduit pe toate, ca să nu mai aibă preuteasa cu cel îmboldi, se așeza cătinel după masă, ferindu-se ca de foc să nu scârțâie cumva lavița.

Dar n'apuca să răsufle, că bivolița, cum o mângăia printre dinți, îl cersăla din nou:

- Sufă, părinte, sufă, sufla-te-ar zbanțul, că toată vieța ai suflat ca un cal cu chehe. Sufă până-i crepa, să mă scap odată de tine. Cine m'o pus să mă mărit cu tine? Dracu. Acum n'am decât să-mi ispășesc osânda.

Părintele tăcea toată ziua. Nu scotea o vorbă legănată; ceea ce o întărâta pe preuteasă și mai rău. Citanțiile și afuriseniile nu mai conteneau:

- Ce-mi stai acolo ca o mireasă? Da mai ieși, omule, pe-afără, că ti-i impuți aci lângă puzețile muierilor. Du-te și tu la eclejle de vezi ce mai lucră zilerii, că azi mâne trebuie să-ți măriți fata și n'ai cu ce-i astupa clujul.

Părintele Motroască aude și tace. Tace, că de n'ar tăcea și-ar aprinde paie în cap. Cu preuteasa nu-i de glumit. Retrăgându-se undeva prin verandă, pufăie și tace. Tace și se gândește la tinerețele lui. La tinerețele lui îndepărtate. Se vede teolog la Sibii. O mândrețe de om. Când cânta priceasna și catavasiile în catedrală, toate capetele se întorceau către cor. Glasul lui de aur i-a adus o faimă ne mai cunoscută în tot tereadul, dar mai ales în internatul liceului de fete. Când ieșeau cu rândul la preumblare, de se încrucișau cu cărdul liceistelor, fetele nu-și mai luau ochii dela el.

Hehei, ce mai vremuri de aur! Dar petrecaniile din vacanță? Cine le poate uita? Cine mai poate crede astăzi că au fost aievea cândva? Și cu toate astea le-a trăit. Pe atunci vieța-i clocotea în vine ca oala de mămăligă de pe plita înroșită. Preutesele se țineau după el morțiș. Îl invitau la mese, îi lăudau vocea și nu mai conteneau să-i arete lăzile cu zestre, doar, doar își va pune ochii pe fetele lor de măritat. Și nu-i vorbă că și-a pus el, nu numai ochii, că junețea n'are ochi. Junețea are inimă și inima nu alege. Cu inima mânci visurile și dragostea, ca și copiii corobețele verzi, fără să le mai alegi.

Sfârșise teologia. Intors acasă, s'a văzut forțat cu tot dinadinsul să-și caute parohie și mai cu seamă o preuteasă. Fete cunoscuse el destule. Mai greu era să se oprească la una și asta la căsnit multă vreme.

Tot căutând după parohie, se pomeni că innoptă într'un sat uitat de Dumnezeu. Nici popă nici dascăl în sat. La cine să tragă? Întâlni în uliță un țăran cu sapa pe umăr care se întorcea, se vede, dela țarină. Il întreabă unde-ar putea zăcări peste noapte. Omul îi arată o casă cu țigla roșie. Bătu la ușă, apoi intră fără să mai aștepte răspuns. O muiere între două vârste dereteca pe lângă vatră. Nimerise la văduva popii din Ciunăfaia. Cum îl văzu, văduvoaia îl pofti în casa cea dinainte, unde mirosea a calapăr. Aduse o măsurică albă și-o întinse peste masa lăcuită, apoi nu pregetă să-i deie o cină. Deșertă mămăliga pe un cărpător lucios ca gălbenușul, iar fata văduvoaiei, după ce goli peste tocana de puiu niște groștior de bivoliță, îl servi într'un blid de porțelan, smălțuit cu desene vinete. Goliră câteva pontere de vinars și hutupiră tocana într'un minut.

După cină vru să plece, dar văduvoaia nu-l mai lăsă din cleambe. Trimise fata în pivniță după niște vin și se ospătară până târziu împreună. Mai bine zis: el cu văduvoaia, că fata, o toantă, nu-și mai lua ochii dela el. Vorbiră toată seara, de una, de alta, mărturisind văduvei că vrea să se însoare și să se oblojească lângă o parohie bună, să-și vadă de casă și de credincioși. Muierile îl ascultau și-l incuviințau în tot ce spunea, apoi când obosi îi făcură patul și se culcă cu gândul să se scoale până în ziuă. Când s'aștepească, ușa dela odaia în care dormea scârțâi. Prin crepătura ușii o mogâldeață albă ca omătul se străcură înăuntru. Până să se dumirească, se pomeni cu ea sub țol. Era toanta. Și din seara aceea sub țol i-a rămas toată viața.

Părintele Motroască suspină. Amintirile îl dor. A băgat pe toantă în casă și de unde atunci n'a scos o vorbă legănată, după ce s'a sfințit de preot n'a mai recunoscut-o. Nu i-a mai tăcut fleura, cum nu face ceasul inimii la omul sănătos. În douăzeci de ani de căsnicie n'a auzit din gura ei decât vorbe de ponos. În casa lui, ea a purtat pălăria nu el. De aceea n'are ce-i face nici acuma de când il omoară cu ocară să-și mărite fata.

Vironica, fiica părintelui Motroască, a moștenit-o pe mamă-sa din creștet până în tălpi. Înaltă, cu umerii cât blagoveșteniile și cu cufărul dinapoi cât o mierță, fata popii a fost pețită des, dela cincisprezece ani încă. Teologii râvneau la averea ei de-a-bunăseamă, poate de aceea se imbulzeau atâția. Numai că fata nu vrea s'audă de măritiș nici în ruptul capului.

Nici preuteasa și nici chiar părintele nu se puteau dumeri de ce refuză fata să se mărite. La început bănuiau și ei că nu-i destul de coaptă. Dar după ce și-a împlinit sorocul și a trecut de douăzeci de ani, iar fata tot nu vrea să se dea pe brazdă, au început să se crucească și ei. Căci gândea-i că-i făcătura. Nu sosea bine un teolog pe vedere, și fata o ștergea de-acasă. O căutau în sus, în jos, la vecini, pe la neamuri; fata nicăiri. Gândeai c'a intrat în pământ. Azi așa, mâne așa, până i s'a dus vestea.

Dacă ar fi știut preuteasa ce vântoase o pasc pe Vironica, ar fi lovit-o guta. Crescută la țară, cu țangăii și Măriuțele satului, Vironica a rămas din naștere țarancă. La capre, în fanaț, după mure, Vironica s'a tăvălit până a crescut mare deavalma cu pruncii, care o strigau pe nume ca și pe oricare din ale lor. Numai bătrânii, din nărav, îi spuneau după datina dela părinții ei: domnișorucă.

Au încercat părinții s'o ducă la școală, dar nu s'au ales cu nimic. Fata a repetat câteva clase în șir și, decât să se facă de rușine mereu, au adus-o acasă. Când s'a văzut acasă, Vironica a sărutat toate jigodiile din curte și dela poiată. La câmp, la stog, în pădure, peste tot unde era de pus un umăr, Vironica sărea ca un priznel, așa că nu le-a fost greu să uite că n'a vrut să învețe, și s'o ierte.

Părintele Motroască suferea de vătămătură. Umbla cu greu, crăcănat ca o rață. Neputând să-și vadă mai temeinic de eclejie, îi trebuia un om harnic și de încredere. Crâsnicul era prea bătrân. De aceea îl băgă sluga pe Artimon, un holtei cu grumajii ca cerdita unui taur. Artimon

era harnic și priceput ca un viezure, așa că părintele se arăta tare mulțumit de el. Și era și mai mulțumit pentru că i se împărea și preutesei de el. Dar cea mai mulțumită era, deabunăseamă, fata.

Intr'o seară cinau în verandă, privind la șură, unde ridicaseră peste zi un stog de-ți era mai mare dragul să te uiți la el. Cărăușiră toată ziua și adușeră toate bucatele acasă. Stogul rămăsese însă descoperit, căci n'aveau un braț de goz, sau o furcă de nutreț, s'arunce peste el. De către zăcătoarea soarelui din asfințit, se înholba a ploaie. Preuteasa mai ales tremura ca varga, să nu-i ploaie bucatele. Artimon, fără să mai spună o vorbă, prinse boii la jug și dădu să iasă din curte, ca s'aducă din hotar niște mohor pentru vârfuitul stogului. Părintele vru să meargă și el ca să-i ajute. Vironica îi sări înainte și până să gate vorba din gură, fu în car.

- Cu beteșugul d-tale, nu poți umbla noaptea pe câmp. Mă duc eu să-i arunc în car.

- Vezi, să nu vă scoateți ochii cu furcile, pe întuneric, zise preuteasa, că n'aveți ce căuta acasă.

Fata atâta a așteptat. Ieșiră din sat și de-odată li se păru că se luminează. Scamele norilor într'adevăr se destrămau ca lâna broaștei toropită de bătele copiilor. Luna se ivi și ea rumenă ca o plăcintă rumânească. Boii păseau lin, rumegând. Artimon horea ceva de dragoste. Vironica îl asculta pocăită. Ceiră printre holdele de cucuruz care miroseau a lapte crud. Ajunseră sub muruna unui deal unde aveau boltuită niște horliște. Artimon opri și slobozi boii la păscut. Sătui, boii păscură ce păscură și se culcară îndată lângă car, răsufflând ca blihanțurile țiganilor. Vironica se trânti pe cositură, cu ochii la stele. Artimon o pândea. Cum sta cu ochii pironiți pe cer, văzând că Artimon n'are de gând să se tăvălească lângă ea, începu să numere stelele din Carul mare.

- Artimoane!

- Ha?

- Știi câte stele sunt pe cer?

- Câte le-o dat Dumnezeu.

- Apoi nu așa.

- Da cum?

- Să le numeri.

- Da cine pustia le poate număra, domnișoară? Domnii că-s domni și tot nu se pot lăuda cu asta, că i-ar bate Dumnezeu...

- Artimoane!

- Ha, domnișoară?

- Tu poți să vezi tot cerul numai cu un ochiu?

- Apoi dacă-i așa, eu îl văd cu ochii închiși.

- Nu te cred.

- Ba hai să ne rămășim. Uite, colo sus lângă Găinușe-i Ursa Mare. Dincolo de Hobodul Miresii is Fușteii lui Por Impărat. Mai spre Trăscău, mijeste luceafărul lui Ziuărel de Ziuă...

- Așa și eu le știu, pe de rost. Iată le spun ca și tine cu ochii închiși.

- Cele patru stele din creștet is Crucea Domnului. Lângă ele-i snopul cu lacrimile Miresii... Când să continue, ponterul gurii-i fu astupat de clișa buzelor lui Artimon. Și din seara aceea, pecetluită sub stele, și-au juruit să nu se mai despartă.

* * *

Pețitorii a mai avut Vironica, dar s'a descotorosit curând de ei.

De astădată însă îi zarvă mare la Părintele Motroașcă. Se coc plăcinte. S'a tăiat curcanul cel îndopat. S'au priment paturile și s'au scos din ladă toate marafeturile fetei pe vedere. Se vede cât de colo că pețitorul nu-i om de rând. Vironica se caună și nu vrea să știe de nimic.

- Nu mă mărit, mamă, să știu că mă spânzur, că tăieți lemne pe mine.

- Taci tu zăludă că nici nu l-ai văzut încă.

- Da-poi dacă nu l-am văzut? N'o fi mai breaz ca ceialalți tontălăi.

- Cu cât îi mai tontălău, ascultă tu la mine, cu atât li-i putea îmbrobodi mai bine. Să nu-ți mai aud clințaica, mă n'ștelegi? Că de nu, așa te blagoslovesc de nu mă uiți câte zile ai de trăit...

Preuteasa deslega discuțiile scurt. Gurile rele șoptesc pe ascuns că ea l-ar fi vătămat și pe popa, de i-au crescut sărsamurile cât o straiță.

Se spune că era într'o seară de toamnă. Popa avea clacă în șură la desfăcutul porumbului. Feciori și fete. Tinerețe multă. Atât de multă încât ar fi imprumutat se pare și popii din ea. Destul că ceva trebuia să fie adevărat, deoarece de unde nu-i foc nu iese fum. Părintele, se zice că în seara aceea își făcea mai multă treabă pe la coșere, îndrumând fetele cum să deșerte din poală ciucălăii în coșer. Preuteasa băgând de seamă, într'un târziu, că popa o lungăște pe la pătule, se ridică din pănușe și barbură ca să vadă ce-i face mândrenia de bărbat. Popa, ca omul năcăjit, tocmai blagoslovea cu palmele sale merele unei fătuțe pârguite. Când s'a pomenit cu un ciucalău la capul pântecului, a rămas verde. De atunci i-au crescut năcazurile cât o mierță, de era silit să le poarte legate după șolduri, într'o motroască. Dela vătămătura asta i s'a tras și numele de Motroască.

Multă vreme s'a văetat preuteasa de gestul ei, căci, din pricina vătămăturii părintelui, pe care ea i-a provocat-o, cu toată vrednicia lui duhovnicească, n'a mai putut fi designat protopop. Acum când, după toate socotințele ei, nu mai poate nădăjdui să-și vadă bărbatul încins cu brăul roșu, ține cu tot dinadinsul să-și mărite fata cu un teolog vrednic și priceput, ca să câștige ce-a pierdut ea. De astă dată își anunțase vizita feciorul pătrupopului din Câmpeni. Vestea despre el îi ajunsese de mult la urechi, dar nu nădăjduia să-i pice în mână atât de lesne. „Numai de n'ar face fițărături fata asta, c'o belesc“.

Preuteasa își lega toate nădejtile de vizita aceasta, de aceea dereteca prin casă ca o fată mare. Părintele nu-și mai afla starea, căci nu scăpa de gura muierii :

- Da mai du-te în bala ai spurcată pe-afară și poruncește slugii să măture curtea, c'o pica pețitorul și mi-i mai mare rușinea că ni cgrada ca o poiată.

Părintele se supunea. Ieșea. Fata clipăia fără curaj pe lângă cuptor, numai preuteasa nu ostenea.

- Du-te, fată, de te primenește, doar nu-i vrea să te vadă pețitorii în păsturile aiestea ponosite.

Vironica se făcea că nu pricepe.

Insfârșit clopotul vesti intrarea în Liturghie. Părintele aruncă măturoiul din mână, se duse la valău și se spală pe mâni. Își șterse palmele de anterior și trecu gardul în curtea bisericii.

Teologul nu mai sosea. Preuteasa se pârălea. Da ce da și iar trimetea pe cineva după el, să vadă nu cumva a intrat neobservat în biserică. Cât a ținut slujba s'a prăjit ca șoricelul pe jar. Teologul nu s'a arătat nicicum. Nici chiar spre sfârșitul slujbei. Fata nu mai putea de bucurie. Când mai ales s'a încheiat slujba și toți credincioșii se răspândeau la căsuțele lor, după ce s'arutaseră dreapta părintelui și teologul tot nu se arătase, Vironichii îi crescuseră inima cât un parastas.

Acasă, preuteasa bolea de neceaz. La masă nici n'a vrut să se arate deloc. Saveta, o servitoare bătrână, i-a servit din toate bunătățile pregătite cu atâta trudă pentru teolog. Atât fata cât și popa, nu mai prânziseră cu atâta poftă de când țineau minte. Popa hutupea lăcomos, bucuros că nu-l dăscălește preuteasa, iar fata încălzită c'a scăpat de pețitor.

După masă, au ieșit în grădină sub pruni. Era tocmai s'ațipească. O huruitură peste pod îi trezi. Leodbele coapte trosneau sub rafurile căruței ce se oprî la poarta ogradei lor. Era teologul. Popa se ridică într'o rână. Fata se tăvăli în iarbă și începu să plângă. Preuteasa, auzind poarta scârțâind, ieși ca o furtună în târnaț. Când își văzu pețitorul, uită toate necazurile. Alergă în întimpinarea lui. Din căruță coborî un holtei spân cu niște floace rare în barbă și câțiva cotori bălani la gingiile nasului. Fericită, preuteasa îl pofti în casă. Li așternu pe lădoi după masă o cergă înflorată cu arnici roșu. Ieși apoi ca o vârtelniță în curte. Porunci să fie deshămat calul și să fie dus după biserică în otavă. Trimise pe un creștin în grădină după părintele Motroască și după fată. Când toate fură aranjate, se întoarse grăbită în casă.

Teologul se căsnea să zâmbească, bine crescut, la toate atențiile preutesii, care-l copleșea cu bunătăți.

- Sărut dreapta, părinte, grai pețitorul când intră popa în casă.

- Fii bine venit, frate. Placă și folosește din bucatele noastre, că-i fi flămânzit de când ai plecat de-acasă. Noi te-am așteptat până după slujbă. Văzând că nu mai sosești, ne-am dat cu socoata că te-i fi răzgândit și-am prânzit fără dumneata.

- Il rog pe sfinția sa și pe venerabila preteasă să mă lerte c'am întârziat, dar am fost silit să ies la hotar cu norodul în procesiune, în locul tatei, care nu se simte bine. Am făcut astăzi slujbă pentru secetă și-a ținut cam lung.

- Nu-i nicio lipsă să te iertăm, sări preteasa cu gura. Unui teolog harnic și cuminte ca dumneata îi stă bine acolo în altar, cât mai curând. Dar pentru asta îți trebuie o preteasă harnică.

Teologul încuviință din cap, căci ghicind unde vrea să lovească preteasa, vorba i se împiedecă de mărul lui Adam.

Preteasa nu-și mai găsea loc pe scaun ca și găina pe ouăle de porțelan. Nu se mai putu răbda și se duse să caute pe Vironica. O găsi în șură bocindu-se pe o furcitură de fân. O aduse în casă cu sila.

Fata privea la teolog doar din când în când. Sta ca o toantă cu ochii în pământ. Teologul o socoti rușinoasă și-i plăcu această atitudine. Pe când se îngână ziua cu noaptea, hotărârea fu luată. Ii ceru mâna.

Deși se așteptau la această cerere, vestea i-a uluit pe toți. Preteasa sări să aprindă lampa, popa deșertă în pocaluri vinars, ca să cinstească evenimentul cum se cuvine. Fata, auzind despre ce-i vorba, o sbughi afară ca glonțul. Preteasa vru să fugă după ea, dar popa, mai cu experiență, o tășcă din gură :

- Las-o 'n pace tu preteasă că așa le șede bine la fete, să fie rușinoase. N'o știi tu cine-i ? Și-acum placă, dragă ginere, să ciognim un pocal de vinars împreună.

- De ciognit, ciognesc bucuros, dar de băut nu beau că n'am băut în vieța mea. Așa m-o învățat mama și nu vreau să ies din poruncile ei.

- Aia-i tare frumos, dar așa o leacă tot poți gusta că n'o fi moarte de om. Iată te desleg eu popă bătrân și cu frica lui Dumnezeu.

Teologul refuză cu încăpăținare, deși-l costa scump această renunțare, căci l-ar fi mâncat cu lingura nu alta. Hei, câte nopți albe n'a făcut el cu alți frați întru cele cerești lângă o balercă de udătură ! Acum însă îi în pește și sfatul celor de-acasă a fost drastic : „Să nu bagi ceva băutură în gură că n'ai ce căuta acasă. Cu năravul tău, te vei îmbăta și nu te mai însori până-i lumea“. Acum stătea sfios și-l invidia pe părintele Motroașcă din toată inima, că bea singur, când vin, când țuică, sau cidir de mere.

De-ar ști omul câte i se vor întâmpla mai dinainte, fără doar și poate că și-ar pune capăt zilelor din vreme. Dar așa-i făcut omul, să trăiască și să pătimească din senin.

Preteasa ieșise de câțva timp să-și caute fata. Rămași amândoi, ciogniră ce ciogniră împreună, când iată că intră în curte câteva vaci mugind. Taurul, care era slobod în grajd, simțind ciosvartă de soi în curte, se imputuși în ușa poeții și făcând-o pozdări, ieși la semenele lui. Incepu să boncălească și să le miroase. Popa sări la el. Slugile fiind duse la horă, se întoarse în casă și luă lampa ca să o ducă la grajd.

Rămas singur, teologul se repezi la sticla cu băutură. Gâlgăi din ea cu sete de câteva ori, dar n'apucă să-și astâmpere setea că preteasa intră în cameră ca o furtună.

- Pentru Dumnezeu, da popa aiestă-i zălud deabinelea. Cum te-a lăsat singur și fără lampă ? Iartă-mă că acușica aprind astalaltă lampă.

Teologul înmărmuri cu sticla în mână. Pentru Dumnezeu, dacă-l vede cu ea la gură, s'a dus dracului toată cinstea lui. Cine-o pus-o și pe asta chiar acum să între. Ușurel, ușurel, ca să nu-l zărească și mai ales să nu bocănească glaja de masă, o lăsă incetișor jos. Reușind să se des-cotorosească de ea, fără să se fi trădat, răsufli ușurat. Intr'asta părintele isprăvind la poiată se inapoie cu lampa, întâlnindu-se cu preteasa în prag. Când să acațe lampa la grindă, rămaseră tehui. Teologul păli. Sticla se scâldea într'un castron cu zamă rămas pe masă.

Preteasa se făcu că nu înțelege, popa că nu vede și lucrurile se limpeziră, numai pe teolog îl trecură sudorile.

Artimon, servitorul popii, se urcă în podul poeții. După el se pomeni cu Vironica.

- Ce să mă fac, Artimoane ? M-au dat după pițula protopopului, lua-l-ar bala ai spurcată de ne-blejnic. Decât să mă mărit cu el mai bine-mi fac facerea. Eu de tine nu mă mai despart nici moartă.

Artimon nu spuse o vorbă. O ascultă ce o ascultă, apoi tăvălindu-se lângă ea, o prinse de brâu.

- Ce au de gând să facă bătrânii ?

- Să plece dimineață la târg ca să se înțeleagă cu protopopul. Pe mine nu m'a întrebat nimeni nimic.

Lui Artimon îi cășună una prin cap.

- Unde va dormi la noapte pupăza ?

- Unde să doarmă, în casa dinainte.

- Bine!

- Cum bine? Ce vrei să-i faci, Artimoane? Pentru Dumnezeu, să nu-l omori că tot n'am avea parte unul de altul, nici așa.

Și fata începu să plângă. Artimon o sfătui să meargă liniștită în casă că știe el ce are de făcut. El coborî în uliță și chiuind peste sat, se îndreptă spre Hirș. Preoteasa conchise:

- Iar se îmbată ca o buleandră, prăpăditul aiesta de slugă, în noaptea asta.

* * *

Toată noaptea a pândit Artimon la fereastra casei dinainte. Numai de beție nu i-a ars.

Înspre ziuă, teologul s'a trezit cu pantecele cam împovărat. Ieși în târnaț și rotindu-și ochii prin curte, se duse și se puse buburuz undeva după un catreț cu galițe. Atâta a așteptat Artimon. Împinse fereastra și sări ca o ciută în odaie. Dădu țolul în lături și apucând donița cu apă de sub masă, o deșertă în pat. Apa se prelinse în pale și ciorăi îndată pe podele. Când se întoarse, teologul călcă în apă, dar nu dădu importanță faptului. Se vâri repede în pat, dar sări îndată ca ars din așternut. Prin întuneric își pipăi ismenele ude și duse palmele la străjac. Străjacul gemea de apă. Ascultă atent să vadă dacă n'aude vreo suflare, dar nu auzi decât picurii care cădeau din așternut. Și totuși și-a bătut cineva joc de el. Fata? Preuteasa? Popa? Cu ce intenție? Dumnezeu mai știe. Ii veni în minte pățania cu sticla. Capul începu să-i vâjăie, Ce să se facă? De dat față cu ei e imposibil. Mai întâi că nu l-ar crede nimeni, chiar dacă s'ar justifica de o mie de ori. Se îmbracă pe nerăsuflăte, ieși în curte și pășind în călcăie, ca să nu-i scârțae pantofii de lac, se duse la poiată. Prinse calul singur la trăsură și numai după aceea trezi și pe servitor, de teamă ca să nu facă prea multă larmă. Fără să mai privească în urmă, o șterse pe poartă în goană.

Din gura șurii, Artimon îl petrecu cutremurându-se de răs.

* * *

Dimineața preuteasa s'a sculat mai de dimineață ca de obicei, sporovăind de astădată cu servitoarea numai din buze, cu degetul pe gură, ca să nu-i tulbure somnul pețitorului. Pregăti cafeaua. Aduse apă proaspătă dela fântână ca să aibă cu ce se spăla. Umplu ligheanul, căută săpunul și un ștergar curat și, ca o gospodină ordonată, îi răscolii pe toți să prânzească din vreme căci trebuia să plece la târg.

Părintele Motroașcă se duse și el la poiată. Porunci lui Artimon să țasale caii, să le împletească coama și să le spele copitele. Preuteasa, care ieșise cu poala plină de grăunțe, ca să opăcească galițele, se răstii la popă:

- Taaaaci! Ssss...! Ssss...! că se trezește teologul.

- Ce să se mai trezească, doamnă preuteasă, c'o plecat până nu s'o luminat de ziuă, spuse Artimon.

- Tu ai innebunit, mă omule?...

- Ba innebunit-o dracu...

Dacă ar fi lovit-o cineva cu maiul în cap n'ar fi rămas mai tehue. Fata auzind despre ce e vorba, se repezi în odaie. Patul era gol și podelele ude. Țipă, gata gata să leșine. Doar nu l-o fi omorit? Preuteasa alergă și ea în dormitor. Dădu țolul la o parte și se inverzi.

- Vai, pustii-l-ar focul de pețitor că s'o văcit în pat cât o iapă. De aceea n'a mai așteptat el să se facă ziuă. Ptiu! scârnăvia... Doamne, iartă-mă!

Santa Lucia

de

Ion Ștugartu

Idilă de toamnă

*Peste frunzele galbene pășeam
Intrând în pădure. Ziceai încet :
— Pentru mine ești, iubite poet,
De roade coapte încărcatul ram.*

*Melancoliile tale pustii
Mai aproape de mine mă aduc ;
Insetată de zări nu mă usuc,
Când îmi vorbești de tristele câmpii.*

*Se scutura pădurea peste noi
În plâns amar. Îți răspundeam șoptit :
— În mersul meu, prin lume ocolit,
Spre început, spre larguri, înapoi ;*

*În noaptea fără capăt, tu îmi ești
Lumina cea mai pură. Se lăsa
Amurgul pe cărări. Blând asculta
Pădurea mincinoasele povești.*

Îndemn

*Pe străzile orașelor trecem grăbiți,
Printre oameni și ziduri. Palide făclii
La răspântii aprindem. Tot mai oboșiți.
Ne cuprind în amurguri orele pustii.*

*Fără de seamă în împrejurul nostru cresc
Apăsătoarele, umanele tristeți.
Mult așteptatul curcubeu, semnul ceresc,
Nu se arată pe cer. Ci, prieteni poeți,*

*Să părăsim întunecatele cetăți
Și să purcedem spre larguri Singuri să fim.
Porțile zăvorâte cu șapte lăcăși,
Iluminați, și liberi, noi să le sdrobim.*

*Că visurile noastre, pure arătări,
Orașele prea mici nu le cuprind nicidecum.
Spre ne-mai-văzutele, cereștile zări,
Neconținut ne poartă amarnicul gând.*

Rob

Lui *Aurel Marin*

*Sunt robul tău, o, frumusețe pură,
Deapururi visul celor ce așteaptă,
Să crească spre lumină, albă treaptă,
Încremenită 'n ea, ca piatra dură.*

*Cea mai deplină dintre gând și faptă,
Posibilă, umană legătură ;
Mai simplu, mai aproape de natură,
Prin tine duhul prins se redeșteaptă.*

*Sunt robul tău, tăcută frumusețe ;
Sub cerul tău mă mișc, m'adun în mine,
Mă rup în mii de părți și 'n mii de fețe,
Nicidecum în alții drepte și depline,
În veșnică și largă tinerețe,
Ca șiputul de ape cristaline.*

Poezii

de

Mihaela Popilian

Pomul de Crăciun

*Iubite,
Verde mereu,
Pomul de Crăciun
E sufletul meu.*

*Podoabe,
Globuri grele,
Picură din ram
Visele rele.*

*Beteala,
Zumzetul fin,
Așa de-argint,
E gândul senin.*

*Singură,
O luminea
Pe o cetinișă,
E dragostea mea.*

*Iubite,
Flacăra i-ai dat
Și totul-e argint
În pomul luminat.*

Vals de Brahms

*Mi-au picat trei fulgi de zăpadă pe geană
Și fiecare odată-a pâlپاٹ.
Era în ei atâta nevinovăție,
Că sufletul întreg mi s'a topit.*

*Și 'n colțul ochiului trei lacrimi porniră
Să se 'mpreune cu trei fulgi de nea,
Și dragostea mea ce sta adânc în ele
Din fiecare fulg aprinse o stea.*

*Trei stele mi-au adus seninul în suflet —
Una, ochiul lui Dumnezeu era,
A doua 'mi vorbea despre tine, iubite,
Și-a treia un vals de Brahms îmi cânta.*

Jucătorul de șah

de

Ștefan Aug. Doinaș

*Mi s'a spus c'ai murit, iubito, mi s'a șoptit.
Nu știu — poate un prieten, ori poate un strein
care privea la jocul meu alaltăseară mi a
șoptit aceste cuvinte, privindu-mă în ochi.*

*Era un timp când ne întâlneam în fiecare seară:
ploaia de pe pălărie picura pe umărul tău,
iar dimineața, umbra inimii tale cădea asupra-mi
ca o frunză pe spatele lui Siegfried.*

*Era un timp când tu erai singura mea rană;
de-atunci m'am războit mult, m'am vindecat,
iar astăzi nu mai păstrez decât ciudatele cicatrici
din care sângele nu mai mustește.*

*Mi s'a spus c'ai murit, mi s'a șoptit grav.
Oamenii s'au mirat poate când am răspuns:
— „Atât de curând?...“ — și-am continuat să fumez
deasupra unei partide de șah.*

*Dacă stau să mă gândesc, toate mi se par
la fel de misterioase, la fel de fatale;
totul e doar o trecere de pe negru pe alb
cu regina sau cu nebunii de abanos.*

*Mai demult aveam idei bizare despre suflet
și de câteori trecea un mort mă descopeream.
Astăzi, nu... Astăzi nu mă pot gândi
decât la slăbiciunile mele zilnice.*

*Și totuși — tu erai regină, tu stăpâneai...
Astăzi, de câteori mișc o figură, mă uit
să văd dacă urma ei a rămas aieva,
sau dacă din toate nu rămâne decât jocul...*

*Nu te supăra, iubito, pentru că-ți vorbesc
cum obișnuiam mai demult la ureche;
știi: oricât mi ar veni de greu, — e așa:
sunt îndrăgostit de o fată care-ți seamănă.*

*Nu te supăra. E adevărat că sunt cam bătrân;
e adevărat că e un păcat. Dar tu știi că
dacă așezi lucrurile din nou, al doilea joc
îți este poate mai prețios decât primul...*

*Da: — mi s'a spus c'ai murit, mi s'a șoptit grav
Oamenii s'au mirat poate că n'am plâns.
Astăzi însă nu mai sunt ca Siegfried; astăzi
nu mai cred în poveștile de altădată.*

*Cu toate acestea dacă n'ar fi fumul de-aici
poate nu li s'ar părea că visez; poate-atunci
ar vedea că ochii mei stărue întristați
asupra reginei pe care-am pierdut-o.*

*Oamenii însă nu văd prin fum. Numai tu
de-acolo de unde ești, împărtășe-l cu mâna,
seara, când mă plimb cu fetița aceea
care seamănă cu tine, care nu știe nimic...*

Bătaia

de

I. Cârja-Făgădaru

Domnului Ion Agârbiceanu

Crășma lui Fărțu gemea de lume, care se bulucea mereu prin ușa îngustă. Bătrâni brumați de ani, bărbați sdraveni cu piepturile late și priviri vioaie, copilandri cu mustața inspicată sau muieri tinerele, venite cu omul lor, mândre de el. Era aci tot satul din Valea Bării. Dumineca doar aveau și ei dreptul să se veselească cu toții sau să-și spună necazurile.

De după teigheaua gălbuie, clorotică, vărsată de băuturi, cu bube de arsura țigărilor, Fărțu umplea harnic potolișcă după potolișcă și abia ținea piept cu păhăraritul. De felul lui, mișca mereu din cap într-o parte și în alta, ca o jucărie. Acum când toți sătenii îl indemnau să le verse în pahare, atenția îi era prea concentrată și uita să și-l mai tremure pentru un moment, dar odată ce vinele obișnuite dela gât se încordau, își bălăbănea capul rotund cu ochi de pește, furios, și nu mai putea face nimic. Cei din crăsmă îi cunoșteau meteahna, dar nu îndrăzneau să rădă nici unul. Cel ce cuteza era scos pe sus afară și nu mai avea ce căuta aci.

Era Duminecă seara. Vreme de toamnă, senină, astâmpărată. Prin sita amurgului întunericul se cernea ușor, difuz, pulverizat. Cu ceva înainte de a fi răsărit luna, casele scunde ale bărenilor se conturau încă precis. Apoi încet-încet își pierdură formele, distingându-se numai pereții de piatră, albi, pe când acoperișurile de șindrilă înegrite de ploaie se pierdeau aerian în apa nopții ce începuse să se reverse peste sat.

Când luna urcă de sub munte, greoaie și aurie, oamenii din crășma lui Fărțu se risipiră pe la cocioabele lor. Rămaseră înfipti pe laiță, lângă o litră de vin, deșertată pe jumătate în paharele groase din care băutura își răsfăța culoarea de chihlimbar pal, patru oameni cu fețele posace, bărboase, înmormântate în pumni. Stăteau tăcuți și așteptau ca sufletul vinului să le aprindă creerii și să le ațâțe pofta de vorbă care întârzia să vină. Cel ce stătea la colțul mesii scrijilate afund cu brișca, un om lungan, deșirat, cu cioarecii lînși și pătați cu dohot, își ținea ochii în jos, pe jumătate deschiși. Rotofeiul de lângă el, grăsuț și cu moț pe frunte, își strâmba mereu nasul și din când în când pufnea cu neastâmpăr, strașnic, și izbea agresiv cu pumnul în masă de țiuiau ferestrele. Al treilea nu se vedea la obraz, că-l ținea acoperit cu palmele. Luna de pe cap radia în lumina lămpii ca o oglindă convexă, ceea ce-l arăta bătrân, însă umerii ieșiți în lături arătau vigoarea și puterea unui om de munte. Ultimul, un copilandru, slăbănog, buhav, înțepat pe obraz de câteva fire de păr neregulat crescut, te făcea să-l nesocotești pentru făptura lui plăpândă și neajutorată. Mărgelele ochilor lui se roteau însă cu multă ușurință și trădau complicitatea unei fapte care îl rodea și pe el.

Se duseră toți pe la casele lor. Rămaseră doar ei patru. Un plan urzit dinainte îi țintuia pe laiță. Când Fărțu ieși din crăsmă, acela ce stătuse cu obrazul în pumni, Băloiu, că așa îl chema, își ridică ochii urduroși și zise în șoaptă tovarășilor:

- Paraschiva ne-a plătit omenește ca să bem în seara asta. Să ne facem numai cu bine treaba. Fiecare să trageți seama să nu greșiți la ceea ce aveți de făcut.

Apoi tăcu și toți muțiră ca liniștea de plumb ce curgea cu belșug din lună.

Lumina lămpii palpăia sub sticla afumată. Pe veșca înflorită muștele își lăsară urmele, înegrind-o aproape în întregime.

Crășma lui Fărțu era lângă țărăul salciei, acolo unde izvorul își ia apa chiar din inima muntelui. Nu era mare. O cămăruță întunecoasă, joasă, apăsată de pod, din care se foliseră sub povară grinzile negre, afumate de tăbacul oamenilor. Mai era o cămăruță în care stătea Fărțu și muiera lui. Nici el nu știa cum și de ce ferestrele aveau gratii de fier, ceea ce distingea casa crășmarului de celelalte hrube.

Toți oamenii aceștia stăteau incremeniți, fără să li se cîntească un mușchi pe față, doar copilandrul se rânjea uneori, când fluturi de noapte se întorceau hipnotic în jurul luminei murdare, bolnave și cădeau prosteste pe spate în paharele cu vin. Atunci îi scotea cu vârfurile a doua degete late, cu unghii ca sămburii de dovleac, îi strivea fără milă cu palma pe masă și hohotea cu plăcere. Ceilalți se trezeau din piroteală auzindu-l, loveau cu paharele în masă, în semn că închină, apoi le duceau la gură cu sete și patimă. Își increțeau fruntea, se sbârceau și tăceau mai greu ca muntele de afară.

Dar deodată limbile li se deslegară, ca prin farmec. Pe ușa crășmei un bătrân intră târându-și încet picioarele, tușind astmatic. Era Penteleu Gheorghe, omul pe care îl așteptau și pentru care băuseră.

- Să zici bunăseara, hodorogule, când dai de oameni.

Un altul corectă :

- Dacă nu pentru noi, către crășmar.

- Să nu vii după noi, să ne trași seama, strămbule, și apoi să umpli satul cu minciuni, răgni al treilea, cu acuzație din senin.

Și pruncul cel slăbănog nu se lăsă mai prejos.

- Pe mine m'ai spus primarului că rup târșii din pădure, dar eu nu te-am păgubit pe tine cu nimic.

Bătrânul sta năuc. Mustățile căltoase, pleoștite peste gura olănită, se lipiră și mai mult de buze. Ochii tulburi, cu reflexe reci, metalice, nu exprimau nimic deosebit. Doar bărbia cu un puf țepos, argintat, de păr netuns de mult, tremura neliniștită. I se vedea de asemenea pielea plină de șanțuri de pe gât, pe sub care nodul lui Adam se mișca ritmic, cu înghițituri seci. Nu se gândea să zică nimic. Gândurile îi fugiră speriate de vorbele mănioase ale celor patru. Un picure de luciditate îi mai rămase ca să strige „ho”, crezând că cei ce-l asasinău cu câteva învinuiri vor conțeni odată.

Dar nu se mai putea opri ploaia ocărilor. Tășneau mai afurisite, cu scârbă, fără sfârșit. Încercă să mai strige odată, însă un ghiont în coaste îl făcu să urle de durere. Urmără palmi peste față, picioare în spate și în foale, care se îndesau și-l slăbeau. Răgea animalic, își trăgea capul între umeri să și-l ferească de pumnii grei, dar nu încercă să se smulgă dintre ei, atât era de încurcat.

- Dați-i, mă, ca să aibă ce sporovăi!

- Cărăbăniți-i în spinare, să i-o oblim!

- Să nu-i lăsăm ochii să mai vadă lumina lui Dumnezeu și soarele!

Și-l loveau cum apucau și pe unde spuțeau, ca atunci când un copil arată pe unde știe frumos și te pipăie. Așa îl bătuțeau pe Penteleu.

Deodată ceva s'a spulberat în Penteleu; un lanț al îndoiiții s'a frânt și sub durerea loviturilor groaznice, hărnicia țării a tresărit cu svăcniri de fiară.

Lupta a fost scurtă și grea.

Brișca lui Penteleu cu prășele negre de os se implânta ascuțit în fiecare dintre adversari, fără cruțare. Întâi a fost spintecat pântecul pruncului, apoi urmă Baloiu și nu scăpară nici ceilalți să nu cunoască mânia omului pe care îl cătrăniră.

S'a descotorosit cu anevoie de ei și printre zăbrelele ferestrei pe care le-a îndoit să-și facă loc capului, a alunecat ca un șarpe pe dâmbul din dosul casei și de aici a luat-o găfăind spre pădure.

Fugea ca în anii prunciei, săltăreț și vesel că-i teafăr, cu ochii doar bulbucați de spaimă și fața bubos congestionată. Vinele dela tâmpile se îngroșaseră ca niște râme și svăcneau să se desprindă.

Era întuneric desăvârșit. Nu se zărea nimic înainte, de aceea Penteleu aluneca adesea pe iarba rourată, moale, sau i se împleteceau gurguii printre hucii din cale.

Gânduri nelămurite îl imbrânceau spre pădure. Din vuetul din cap înțelese doar că trebuie să ajungă la șurile lui Bărgu și de-acolo între fagi.

Trecu pe lângă biserică. Îi văzu pereții albi și turla strămtă, întunecată ca un braț de umbră jucăuș în noapte. Cărarea o ghicea mai mult. La casa lui Burzu al Saftei se auzi crepându-se ușa și o umbră de femeie se văzu strecurându-se pe sub strașină, pe sub niște brădet tânăr. Penteleu nu-i trase atâta seama, luând-o drept muierea Burzului. Dar se înșelă. Era Paraschiva lui Gheorghe, drăcoalca și scorpia cea slăbănoagă și bețivă, pentru care cei din crășmă se înhăitară să-l omoare. O cunoscuse numai atunci când se deșiră lungă în fața lui ca o salbă, și ridică peste creștet maiul să-l toropească.

- „Să o injunghiu”, acesta fu gândul care i se răsuci în inimă.

Mâna strângea prășelele și fața își tremura fibrele. În același timp văzu fulgerător pricina gălcevei. Adică pentru răpele acelea era să-și piardă vieața? El crezuse terminat buclucul afurisit de anul trecut, de când îl pecetlură cei cu legea.

Paraschiva intrase în folosința pământului lui, înainte ca Rovin, feciorul ei, să fi luat pe Florica. Mutătura aceea în care cresc băraoii ca merele domnești a făcut pe Paraschiva să-i pețască fata. Dar când și-a dat el seama de asta nu mai stătuse pe gânduri și o lasă pe Florica să ia de bărbat pe un fecior al Surului, căruia îi era dragă și fata murea după el. Pe nesătuții Burzului i-a părut legii. A cheltuit Paraschiva bani cu pontierul ca să nu o judece că a furat roadele de pe pământ străin. De scăpat nu a scăpat fără temniță și cheltuieli de judecată. Și cum Paraschiva nu era muierea care să-și plece capul nimănui, pregătise drăcește răzbunarea de acum.

Femeia ținea maiul sus și-și încleștase fălcile cu putere, scrâsnindu-și dinții. Nu îndrăсни să dea nici ea așa de repede, cum își inchipui că va termina, acum, când îl vedea înainte pe Penteleu, rătăcit, năuc, de piatră, fără să se clinească. Când însă mâinile se lăsară să-l cotopească cu maiul, atunci simți mai bine Penteleu prăselele cleioase de sânge în mână și ca o săgeată îi trecu prin suflet grozăvenia dela crâșmă. Capul i se pîtlă între umeri și fără să se mai gândească la altceva, fără să lovească, ceea ce ar fi putut face lesne, se feri iute într-o parte, chiar când maiul se cobora vertiginos, și o luă la fugă pe vâlcea în sus. Paraschiva șueră cu bărbăție, mândră că înspăimântă un bărbat, apoi chiui păduratic și huhui către sat. Dar se intristă repede, se innegri la față și se oțări că nemernicul îi scăpase. Din vale lătrară niște câini și de pe un deal se desprinseră ecurile mulcome ale unui tulnic.

Penteleu sui ud learcă de sudoare priporul din stânga, vânat de ceața deasă, trecu curbat de spaimă printr-o sprânceană de pădure tânără și ajunse în marginea codrului „La tufă”, unde se cățără pe un fag.

Luna ploua satul cu sulți sărace de lumină. Casele se distingeau cu anevoie, doar câte una văruiată alb puncta limpezimea monotonă a peisagiului ațipit din fundul văii. Nori deșirați, de bumbac, se lăbărțau sau fugeau mototol în dune demente pe câmpia cerească.

Din vale se desprinseră apoi așchii de vorbă ce-l loviră pe Penteleu. Înțelese că o parte din oamenii din crâșmă îl urmăresc și-l caută. Apoi vorbele și sudalmele se întăriră și vocea pițgăiată, de gaită, a Paraschivei, sporea cu infierbântare. În josul lui, prin păduricea tânără de mesteceni cruzi, prin care trecuse el adineaori, trei umbre se vedeau mișcându-se fantomatic, ca nu peste mult să se arate aproape de el Ghiță, pruncul cel slăbănog, Gâjbu, omul bărbos ce stase lângă el și scorpia de Paraschivă. Căutau muște și din când în când își săsăiau încet ca să nu-i audă Penteleu, pe care ei îl credeau ascuns pe aproape, prin vreo bortă sau după buturugile dese din cale, cu brișca în mână, gata să le verse mațele.

Pe sub fagul în care era el cocoțat, trecu Gâjbu, cu umerii pleoștiți și oboșiți. Il auzi cum suflă de greu și sudalma ce-i scăpă printre dinți îl lovi ca o piatră.

- Omoare-l dracu, afurist, că o luă către munte de nu-l aflăm.

Paraschiva, ca și când i-ar fi înțeles gândul, strigă răpusă de osteneală, dintre niște arini albi ca lumânările de stearină:

- Hai acasă, oamenilor, că pe ăsta nu-l mai prindem noi. L-or găsi mâine jendarii dacă a făcut moarte de om. Că de ce ni-i plătește țara, dacă nu să ostoiască blăstămații?

Zăbranicul nopții inveli pământul și-l astâmpără de mișcarea vieții.

* * *

Dimineața casa lui Penteleu fu călcată de jandarmi: un șef de post tuns chilug, cu pielea pe cap ca scovarda, și doi jandarmi, încinși cu tunici vinete și cu arma atârnată în umăr, a căror baionete sclipeau tăios în lumina zorilor. Șeful intră în casă, și puțin după aceea se întoarse mulțumit, cu două degete vârâte după guler, tresărindu-și capul, ca să-și facă loc gâtului de strânsoarea hainei cele noi. Făcu plin de importanță un semn autoritar soldaților. Pregătiră de afară lanțurile și intrară toți trei, tropotindu-și cismele.

Oamenii strânși pe lângă pалан își făceau cruce, scui-pau în sân și murmurau rugăciuni.

- Nu ne lăsa, Dumnezeule, în calea satanei și ne înlătură de cărările lui cele întunecate, șoptea cu evlavie Dragomir al Mariei, episcopul bisericii, alb ca oaia pe cap de zăpada anilor.

Alții plângeau zilele nenorocite ale bătrânului Penteleu pe care va trebui să și le trăiască prin temnițe.

- Li om de 60 de ani, bietul Penteleu, și amu s'o apucat să facă și el moarte...

Dar vorbele acestea, ale unuia din mulțimea adunată dinaintea porții, nu fură terminate, că pe ușe se văzu apărând fața de ceară, suptă ca o poamă brumată și șanțuită de crețuri dese, a lui Penteleu. Cu mâinile ferecate în lanțuri pășea prăpătit. Ochiul îi erau rătăciți, cu sclipiri de frunză crudă în bulbii lor umflați mult. Sprâncenele încruntate și pielea boțită dintre ele se încălecau spre rădăcina nasului.

Privea ponciș mulțimea, cu durere și desnădejde, abătut, dar totuși nu cu vrăjmășie.

Aseară, după ce cei din pădure coborâră la morții din crâșmă, se dădu jos din fag și căută, în liniște, să-și învie în minte păcătoșenia ce o săvârșise. Nu se dumerea deloc că fusese

în stare să omoare, și încă doi oameni. „Dar ei m’or strămtorat“, își zise Penteleu „și eu m’am apărat. Nu e păcatul meu că i-am omorît pentru ca să-mi țin vieața“. Se gândi încet și despică în fel și chip greutatea ce-l apăsa. „Oare nu era mai bine să fi stat să-și facă petrecania cu mine? Facerea nu mi-o căutau și așa nu ajungeam de minunea oamenilor și ocara lui Dumnezeu. Dacă mă făceam canfor era și mai bine. Dar acum e musai să trag într’ansa“. Se sculă de pe butucul, cu miros de verdeață plouată și lemn buturos, și porni încet ca mersul stelelor pe cer, către casă.

Nu știa cum a ajuns și pe unde a umblat.

Cocoșii cântau de ziuă când el vroi să intre în casă. Puterile nu-l mai ținură în târnaț, unde ajunse cu greutate, și pică cocoloș lângă ușe. Ana, bătrâna lui, îl auzi cum căzu. Îi cunoscu horcăiala. Ingrozită, pe jumătate moartă de spaimă, îl trase pe vatră și căută să afle ce-i cu el. Penteleu stătea cu ochii închiși. Gemea și-i tremura fața. Nu i se putură înțelege decât câteva cuvinte pe care le repeta des, cu durere:

- Am omorât... trebuie să fiu pedepsit...

Nu a mai aflat nimic dela el până când veniră jandarmii.

Chiar atunci începu să se împurpure cerul pe o parte și Penteleu era gata să adoarmă. Plotonierul intră în casă și îl găsi pe jumătate ațipit și pe Ana, lângă el, rupând găteje pe genunchi să aprindă focul.

Penteleu era acum înlănțuit și parcă se simțea mai bine.

Rămase cu ochii ațintiți spre prunul de lângă poiată, unde se vedea udat de rouă ștreangul, pe care îl acățase când sosi acasă, să se spânzure. Nu a făcut acest lucru, că nu vroia să-și îngreuneze sufletul cu încă un păcat de moarte. Vorbele părintelui Nicolae le înțelese abia atunci, în toată blândețea lor: „să nu iei dela nime ceea ce nu poți da“. Și el luase vieață de om pe care nu o mai putea întoarce. De aceea trebuia să fie pedepsit.

Se trezi cu o bușitură a „domnului șef“ în coaste și o vorbă, ca un resteu în moalele capului, îl păli în inimă:

- Cu criminalul la temniță, copii! Nu mai căscați și voi gura.

Prin mulțime străbătu un fior rece și ochii oamenilor se sgăiră.

Șeful de post păși apoi în urma soldaților cel duceau pe Penteleu, radios și fericit că a pus mâna cu atâta ușurință pe un criminal înfiorător ca acesta, care într’o singură noapte, beat și cu premeditare, a luat vieața a lor doi oameni.

Le strigă încruntat oamenilor, făcându-și loc:

- Înălături, zevzecilor, nu mai împledecați lumea și voi!

Atotputernicia jandarmului îi făcu să se retragă din calea lui cu cușmele în mâini și capetele plecate, iar acesta păși țănoș printre ei, fără să-i mai vadă cum se ploconesc.

În pragul casei, rămase leșinată de groază Ana lui Penteleu. Două cumetre zoreau ca s’o frece cu oțet pe tâmpile și îi descântau. Apoi oamenii din fața porții se depărțară șovăitori, împărtășindu-și amănunte despre moartea lui Băloiu al Tănichii și Constantinul Mărinesei. Epitropul, înconjurat de un grup de bătrâni, cu ochii în lacrimi, le spunea acum gânditor că vina lui Penteleu nu-i așa cum zice „domnu șef“.

- Eu știu, oameni buni, că Penteleu nu a vrut să omoare, că doară era om cu frica lui Dumnezeu. Poate dracul și-a bătut joc de el, și i-o întunecat mîntea.

Le mai spuse multe celor ce erau de față și toți crezură că așa este, că Penteleu a fost cuprins de dracul de cu seară și vina lui e puțină.

TEXTE, SCRISORI ȘI AMINTIRI

Octavian Goga în scrisori

de

Gh. Tulbure

— Mulți se nasc cu talent, dar nimeni nu se naște cult. Talentul este un dar al zeilor, cultura se poate dobândi. Școala și lecturile îi deschid porțile, iar călătoriile o pot desăvârși. De multe ori o bibliotecă întreagă nu ne poate dărui ceea ce ne oferă o călătorie în străinătate. Nimeni n'are o mai adâncă nevoie de cultură, ca omul de talent. Pentru el cultura nu este o simplă podoabă, ea este o hrană și un izvor de viață. Un poet lipsit de cultură serioasă este ca o floare din pădure. Scriitorii, artiștii și chiar simplii intelectuali, cari au avut mijloace materiale, toți au luat calea străinătăților, ca să împlinească ceea ce simțeau că le lipsește. Așa înțeleg eu rostul călătoriilor. Ele sunt pentru mine mai mult decât o evadare din cotidian, mai mult decât o cerință sufletească : sunt o pasiune...

Zicând aceste, Octavian Goga se opri un moment, își îndreptă privirile spre masa de scris, scoase dintr'o mapă un mic tablou de artă și mi-l oferî :

— Uite, asta ți-o dăruiesc ție. Este o reproducere după celebra frescă a lui Leonardo da Vinci : *Cîna cea de Taină*. Am admirat-o chiar săptămîna trecută în mănăstirea Santa Maria della Grazie din Milano. Păstrează-o ca amintire a revederii noastre...

Și scrise câteva rânduri pe partea de jos a cartonului.

Destăinuiriile acestea, și altele de acest fel, pe care nu este momentul să le împărtășim aici, au avut loc într'o dimineață liniștită și senină din vara anului 1905. Octavian Goga se întorsese din prima călătorie. Văzuse Florența și o mică parte din Italia. La întoarcere, m'a găsit în parcul dela *Wälltschhof*, un singuratic locșor de cură, tănuit în pădurile Vienei.

* * *

De atunci până în ceasul morții, Octavian Goga a rămas un pasionat călător prin țări străine. Din fericire soarta i-a acordat favoarea să-și poată satisface din plin acest nobil dor de ducă. N'a fost an în viața sa, în care să nu treacă hotarul țării cel puțin odată, dacă nu de mai multe ori. Nu erau simple plimbări de plăcere. Dacă unele din aceste călătorii erau determinate de serioase motive de sănătate, în majoritatea cazurilor mobilul lor sufletească era setea de învățătură. Cum spunea el însuși, Octavian Goga simțea o nevoie interioară de a-și cultiva intelectul, a-și lărgi orizontul sufletească, studiind monumentele de artă și cultură din marile metropole ale Occidentului, al căror climat spiritual ținea să-l aprofundeze sub toate aspectele. Însetoșat de noi izvoare de inspirație, de noi regiuni emotive, purtat de curiozitatea de a ști cât mai multe, el cutreieră nu numai Europa întreagă, ci trece Mediterana, pentru a cunoaște urmele vechilor culturi din Algeria, Tripolitania și Egipt. Cu cât pribegea mai mult, cu atât înțelegea mai lămurit că de multe sunt locurile demne de văzut și de știut în depărtatele meleaguri, sfinite de comorile civilizației. Tot ce putem regreta este că Octavian Goga nu ne-a lăsat niciun

jurnal de călătorie. Literatura noastră a fost lipsită în chipul acesta de o operă însemnată și tocmai în genul în care ea este atât de săracă. Un lucru este cert. Din toate aceste pribegii s'a îmbogățit, cum era firesc, atât personalitatea cât și opera literară a marelui nostru bard. Impresiile, imaginile, senzațiile și gândurile culese din atâtea peisagii, catedrale și muzee, nu puteau să nu lase urmă. Oglindite în sufletul său vibrant și larg deschis, ele s'au elaborat în atelierul talentului creator și au dat roadele pe care le cunoaștem. Nu de aceste roade literare ne preocupăm aici. Ceea ce dorim să relevăm este o altă latură, sau, mai bine zis, un alt rod al călătoriilor sale : *scrisorile lui Octavian Goga din străinătate.*

Despre Caragiale s'a spus, cu drept cuvânt, că era un prieten admirabil. Ori undă ar fi fost dus, ilustrul satiric stătea în corespondență asiduă cu prietenii dela București. Același lucru se poate spune despre Octavian Goga. De câte ori era cazul să răspundă la un act de politețe, să-și împărtășească impresiile, să facă unui prieten o bucurie, să-și descarce sufletul de o mahnire, ori să aline o suferință, Octavian Goga nu pregeta să pună mâna pe condei. Prieten duios, sensibil și comunicativ — așa cum l-am cunoscut toți căți am trăit în preajma lui — atunci când se găsea departe de țară Octavian Goga se gândea la noi toți și se risipea în scrisori, cu aceeași căldură cu care se dăruia când era în mijlocul nostru. Suflet fremătător, plin de tandrețe și afecție, el se cerea coborât mereu pe hârtie. Simțea o nevoie aproape organică să stea de vorbă cu prietenii, să le împărtășească o fărâma din bucuriile sale suflet ști. Aceste nobile dăruiri, făcute sub semnul prieteniei, aceste risipiri generoase coborâte pe file albe sau pe cărți postale ilustrate, cu scrisul său rotunjour, energic și indelat, se găsesc azi împrăștiate prin toate colțurile țării. Numărul lor nu-l cunoaștem, dar bănuim că trebuie să fie un morman impresionant. Acesta e faptul care se cere semnalat. Aceasta e latura zestrei sale literare asupra căreia ne simțim datorii să ne întoarcem privirile. Scrisorile lui Octavian Goga sunt părțile dintr'un suflet care-și căuta o împlinire, o întruchipare în toate felurile. Ele nu se pot ceti decât cu interes și cu încântare. Un farmec epistolar, poate fără pereche, se revarsă din scurtele răvașe în care poetul își spovedește impresiile. Vorba lor caldă, cu proșpețimea de moment a primelor emoții, respiră o adevărată frație de suflet. Tonul lor sincer și apropiat le împrumută un prestigiu și o valoare etică deosebită. Dacă nimic nu poate fi mai viu și mai personal decât corespondența cuiva, atunci scrisorile lui Octavian Goga sunt mai mult decât simple documente biografice. Pentru cercetătorul de mâine, care ar urmări să adâncească aspecte mai puțin lămurite ale personalității sale, să contureze anumite trăsături de caracter sau să lumineze sectoare mai puțin familiare din relațiile sale personale, aceste scrisori prezintă o valoare neprețuită. Strânse în mănunchiu, ele vor putea completa peisagiul spiritual al poetului și al prietenului într'o configurație din cele mai vii și mai autentice. Mai mult decât atâta. Din cuprinsul lor s'ar putea urmări chiar evoluția spirituală și poate însăși structura generală a scriitorului. Aproape că n'a existat scriitor a cărui corespondență să nu deschidă noui și interesante perspective pentru cercetători și biografi. Iată considerentele care m'au îndemnat să-mi inaugurez colaborarea la tânărul *Luceafăr* sibian cu câteva din scrisorile ce am cinstea să posed dela acel Octavian Goga, al cărui talent a împrumutat faima și strălucirea celui alt astru, al tinerețelor noastre, care a fost *Luceafărul* dela Budapesta.

. . .

Fac începutul cu o carte poștală trimisă din Bordighera (Italia), cuibul de vis al eternelor primăveri, unde poetul poposea pentru a treia oară.

Bordighera, Vinerea Patimilor, 1909.

Din umbra palmierilor, cari fremătă la malul eternei „Thalassa”, îți trimit, dragă Gheorghe, pe undă pribeagă vorba strămoșească : Christos a înviat !

Te îmbrățișez până la revedere, al tău :

Oct. Goga

La Roma, poetul se găsește sub impresia covârșitoare a catacombelor. Străbătând drumul plin de taine printre șirurile de chiparoși întunecați de pe Via Appia, unde vestigiile păgânismului se amestecă cu rămășițele creștinătății primelor veacuri, iar statuile idolilor sfărâmați zac în țărână alături de sfinți și martiri, poetul coboară în labirintul căpățanilor multisekulare de unde îmi scrie cutremurat :

Dragă Gheorghe,

...azi m'am coborât în mormânt și am văzut oase goale și mi-am zis: Eu sunt pământ și cenușă...

Roma, Octombrie 1909.

Al tău cu dragoste:

O. Goga

În fața lugubrelor priveliști subpământene, care-i dau fiori de moarte, poetul nu-și poate îmbrăca emoția decât în reminiscențe rupte din târguitoarele tropare de prohod, pe care de atâtea ori le auzise, în copilărie, cântate de părintele Iosif din Rășinari.

În anul următor face o călătorie de lungă durată. După câteva popasuri prin capitale europene, trece în Anglia și în Scoția.

Iată câteva rânduri în fuga condeiiului dela Paris, Dresda, Bruxelles și Londra:

Paris 1 Ianuarie 1910.

Dragă Gheorghe,

De anul nou îți trimit vechea mea dragoste și prietenie, dorindu-ți sănătate și oote bună.

Al tău:

Oct. Goga

Weisser Hirsch beim Dresden la 3 Septembrie 1910.

Dragă Gheorghe,

Îți mulțumesc pentru că ți-ai adus aminte de mine în drumul tău, care văd că a fost foarte frumos. Am umblat și eu pe cărările acele și am atâtea amintiri legate de Tirol și de splendidul Lago di Garda. În vara asta am pribegit și eu. Am fost la Reichenhall și de acolo m'am luat cu domoful prin toată Bavaria. Am stat și la München o săptămână și acum de două săptămâni sed în ciubăr și mănânc salată aici, la Lahmann, unde mai rămân vreo două sau trei săptămâni. După ce isprăvesc cura asta, care de altfel e pe cât de plicticoasă, pe atât de reconfortantă, probabil mă voi rezezi prin Berlin și Brüssel până în țara Albionului, unde voi rămânea o lună de zile, iar de acolo mă voi întoarce direct în Scheer's Gasse... Din tot drumul ăsta am să-ți mai trimit câte o dată semne că n'am murit.

Deocamdată te rog trimite-mi adresa ta de acasă, nu cea dela slujbă, fiindcă nu vreau să rătăcesc ochii „șefului” pe scrisele mele. Asta, ca să-l crut de eventuale congestii cerebrale...

Apropos - șeful? Ce mai zice, ce mai face? Nu te-am întâlnit niciodată, de când cu noul lui botez, ca să-mi mai spuți câte ceva. Povestește-mi într'o scrisoare cât de multe lucruri, cari - după cum vezi din „Tribuna” - mă interesează.

Îți strâng mâna pe rezezală, că mă grăbesc la „Luftbad”.

Al tău cu dragoste:

Goga

Bruxelles, 30 Septembrie 1910.

Dragă Gheorghe,

În pribegia mea am ajuns aici, în frământarea fără odihnă a civilizației, la expoziția universală. Stăruirea minții omenești, care mi se țoeste aici, la tot pasul, mă face să uit câteva clipe durerile noastre de acasă și mă înseninează... Peste câteva zile trec canalul în tenebroasa țară a Albionului.

Cu dragoste al tău:

Goga

London 6 Octombrie 1910.

De câteva zile petrec în vâltoarea asta grozavă, de unde îți strâng mâna, dragă Gheorghe. E atât de nouă lumea asta pentru noi și atâtea minuni îmi desoalește la tot pasul? Cele două săptămâni abia m'ajung ca să mă depărtez cu o palidă idele despre acest strașnic babilon modern. Luni plec în Scoția, unde voi rămânea vreo două, trei săptămâni și de unde am să-ți mai trimit câte un semn de viață.

Cu dragoste:

Goga

Și acum două răvașe trimise de acasă dela masa sa de lucru.

În primăvara anului 1907 Octavian Goga întemeiază *Tara Noastră*, revistă săptămânală destinată țărănimii. După câteva luni de apariție se hotărăște să-i schimbe programul. Din gazetă pentru cultura satelor o transformă în ziar de îndrumare politică pentru lumea orașelor. Suntem la un moment hotărâtor pentru cariera lui Octavian Goga și pentru istoria frământărilor noastre politice. Poetul este de părerea că i-a sunat ceasul să iasă din republica literelor. Înainte de a face *primul pas* în arena luptelor politice, el își caută colaboratori, care să-l secundeze:

Sibiu, 8 Decembrie 1907.

Dragă Gheorghe,

O rugăminte fără multă vorbă. „Tara noastră” este acum a mea. Am depus cauză pentru politică. Te rog trimite-mi un articol, ce crezi tu potrivit pentru numărul 1. Articolul trebuie să-l am până Joi, ca să-l pot da în primul număr. Revista își lărgeste cuprinsul cu 8 pagini și aduce schimbări radicale. Pentru numărul prim am scris lui Maniu, Chendi etc. Revista se adresează nu numai țărănilor, ca până aci, ci tuturor păturilor de cetitori. Mai multe la întâlnire. Te rog împlineste-mi rugăminta.

Cu dragoste: Goga

Scrisoarea ce urmează, de aceeași factură intimă, nu mai are nevoie de comentariu, după cum nici gesturile de generoasă amabilitate ale lui O. Goga față de prieteni nu mai au nevoie de documente pentru a fi subliniate. Ceea ce-i împrumută un interes general, de sigur nu sunt aprecierile de ordin personal, ci ecourile și reflexiile ce i le stârnesc lui O. Goga un mănunchiu de modeste articole (pentru care-i cerusem două-trei rândulețe „în loc de prefață”), pe fondul cărora el știe să brodeze întreagă povestea generației sale („generația unirii”).

Iubite amice,

Îți mulțumesc pentru colecția de articole, ce mi-ai trimis. Le-am citit cu răgaz, aici în singurătatea mea dela țară, unde șgomotul frământărilor cotidiene pătrunde rar și unde acum, în toată terni, la focul sobei, amintirile se adună bucuroși, ca puț de rândunică sub cuibul din striașină...

Paginile aceste sunt recolta mai recentă a activității tale de cărturar publicist.

Cum trece vremea? Parcă mai ieri-alaltăeri steteam de vorbă în odăița mea dela Sibiu, doi tineri colegi ieșii proaspăt dela universitate, cu mintea răscolită de cărți și cu inima tresărind la toate senzațiile, ca o mimoză bolnavă. Dincolo de preocupările mi-cului nostru interes, fiecare credeam, că avem o misiune de împlinit, o misiune pe seama altora. Prinși de ideologia vremii, în care se sbăteau impulsurile noastre, ne chema cu deosebire rostul mișcărilor culturale menite să pregătească o mai vie conștiință politică. Atmosfera pe atunci era apăsătoare, orizontul intelectual al bieteii noastre societăți pa-triarhale destul de coborât. Românisul sub presiunea Budapestei era tot mai lovit în flancuri de un asalt metodic și permanent, de pe la margini se resimțea învazia streină cu prăvălirea ei surdă...

În astfel de zile, făurindu-ți un program de viață, liniștit și resemnat, cu acea în-telepciune precoce, pe care n'o cunosc decât generațiile popoarelor chinuite, te-ai ho-tărât să pleci departe, tocmai la granița limbei noastre, într'un colț de aspră solitudine sufletească, în Bihor, la Oradia mare. Mi-aduc aminte, m'a sguduit hotărârea ta, în care vedeam un act eroic, o îndrăzneală pornire de mișcător ascetism. Și de aceea mi-a rămas în amintire clița despărțirii pe urma îndelungatei discuții și analize, când ți-am dat o carte de-a mea, pe care scriam: „Lui Gheorghe, care pleacă în pustie cu credință în drumul lui...”

De atunci azi-măine vor fi douăzeci de ani... Aproape două decenii ai stat deci la frontiera culturii românești, păzind o poartă. În Bihorul de ieri, pământul clasic al oligarhiei ungurești, cu țăraniii lui istovii de sărăcie și întunec, cu cărturarimea noastră copleșită de promiscuitatea cu Ungurii, cu biata biserică ortodoxă tânjind alături de strălucirea încărcată a celorlalte altare, acolo fi-ai așezat modesta masă de scris, pân-dind de după ea, ca de după o tranșee, toate gesturile inamicului. Grea și penibilă operă de credință și de răbdare? Cunosc așa de bine această poveste tristă și mă gândesc ce pagini dutoase s'ar salva pe seama generației de mâine, dacă o mână de artist ar zu-

grăoi sbuctumul moral al intelectualului român din ultima perioadă a Ungariei istorice... Ce caleidoscop de imagini întunecate, ce linii simple, ce cadru de austeritate se desprinde din această viață risipită toată, ingrat și anonim, pentru salvarea unui patrimoniu de rasă. Da, trebuie fixată vâltoarea asta de ieri, din ea ar avea atâtea de învățat posteritatea, cu toți copiii norocului din zilele noastre...

Articolele, pe care le citesc acum, sunt accente tulburate dela sfârșitul de dramă și primele tresăriri ale biruinții. Ele rămân ca un prețios document sufletesc al zilelor de strasică involburare, care a cuprins întreg poporul nostru pe vremea războiului de desrobire.

După proclamarea unirii dela Alba-Iulia, Bihorul rămas sub stăpânirea armatei ungurești „a simțit zorile care alungă umbrele nopții“, și voi, o seamă de conducători, ați înțeles că istoria a ajuns la o răspântie nouă. Paginile tale, scrise atunci la 1918-19, sub domnia armatei săcuiești și în lunile cumplite ale bolșevismului, pagini în care crezul național se desfășoară împede și temerar, pe lângă valoarea lor documentară prezintă și o splendidă semnificare morală. „Tribuna“, reînviată atunci de voi, ca un ecou postum al luptelor noastre de odinioară, cu rândurile ei de protestare și încredere, se va înfățișa totdeauna ca o admirabilă legitimație a geografiei noi, care s'a făurit din jertfele sângelui românesc. Tot astfel rândurile de dragoste evanghelică, așternute pe hârtie ca într'un elan biblic în primele zile ale ocupațiunii, sonorități solemne parcă din clopotul biruinții, trebuiesc reținute ca niște certificate ale freneziei, care mișca toate fibrele sufletului românesc în lunile de miere ale libertății noastre.

Strânge, te rog, într'un volum aceste risipiri de energie! În deținuto noi, generația de ieri, suntem puntea aruncată între trecut și viitor la o curbă bruscă a vieții neamului. De aceea nu mi-se pare inutil ca în mijlocul vâlmășagului zilelor actuale, în șgomotul profan al bucuriilor de după biruință, să așvârlim adevărurile catehismului nostru... El va avea darul să ne prezinte uneori într'o postură cam demodată, alături de atâți factori recenți ai vieții publice la noi, inspirați de lozince mult mai pozitive, dar vechimea convingerilor noastre va scuza, poate, anahronismul lor.

În orice caz îți strâng mâna pentru această reconfortantă lectură, cerându-ți ajutor și pe mai departe împotriva „umbrelor trecutului“, care se proiectează și acum în drumul nostru...

Ciucea, Noembrie 1922.

Al tău cu prietenie:

Octavian Goga

Am smuls câteva file din corespondența lui Octavian Goga, pe care le-am socotit mai proprii să ni-l arate într'o ipostază autentică, așa cum se desprinde ea din scrisori. Corespondența lui Octavian Goga se cere însă publicată în întregime și până la cel mai mic petec de hârtie, pentru că și el poate să cuprindă un gând, un sentiment din acele care nu îmbătrânesc niciodată. În scopul acesta, scrisorile lui trebuiesc adunate la un loc. În cadrele unor amintiri personale, care vor vedea lumina tiparului probabil după liniștirea vremilor involburate pe care le străbatem, am rezervat un capitol special pentru călătoriile și corespondența lui Octavian Goga. Îmi iau deci îngăduința să uzez de acest prilej și să fac un apel stăruitor la toți prietenii care mai păstrează scrisori dela el, rugându-i să aducă un serviciu literaturii despărțindu-se de ele, și să binevoiască a le trimite la adresa mea (în Brașov: strada Dorobanților 1), ca să le dau publicității în forma euvenită.

G Â N D Ș I F A P T Ț

O culegere de studii și texte filosofice

Același grup de filosofi și cercetători care a pornit una din cele mai rodnice și semnificative întreprinderi din câte s'au putut înregistra în ultimii ani în filosofia românească: editarea integrală a operei lui Nae Ionescu, din care au apărut până în prezent două volume¹⁾, a încheiat activitatea sa pe anul 1942 cu tipărirea unui volum de „Isoare de filosofie”²⁾ în care rōdul discuțiilor purtate și al cercetărilor întreprinse în comun s'au adunat cu o surprinzătoare unitate. Spun surprinzătoare, gândindu-mă mai ales la cei care au stat înafara acestui cerc pus sub egida filosofului și îndrumătorului spiritual mort în primăvara anului 1940.

Va fi în adevăr o surpriză pentru cei obișnuiți cu o anumită atmosferă de ostentativă și prematură speculare pe cont propriu a unor poziții adeseori prea puțin proprii, care au agitat oamenii noștri de cultură, aspectul aproape de seminar al activității unor gânditori de finețea și subtilitatea d-lui C. Noica sau de masivă, enciclopedică informație ca d-ii Mircea Vulcănescu.

Anuarul acestui grup pune, înafara unui material despre care vom aminti mai jos, o interesantă problemă de activitate intelectuală asupra căreia cei mai tineri din diferite sectoare de gândire vor putea medita rodnic: este vorba de munca în spirit de echipă, căreia fără îndoială volumul își datorește unitatea, dar care, mai ales, face dovada măsurii în care diferite probleme pot fi puse în discuție, sub multiple aspecte și într'un cadru cât mai larg.

Crearea acestui spirit de echipă între gânditori care au încă vie în minte imaginea celui care le-a deschis drumurile înțelegerii filosofice, care aparțin, cu un termen atât de impropriu folosit uneori, aceleiași școli, ar putea să pară superfluă. O atare obiecțiune ar neglija însă două amănunte. Primul se referă la însăși personalitatea acestor gânditori care, chiar dacă s'au alimentat la același izvor, au depășit

sensibil faza unității de vederi a „discipolilor”. Ai doilea amănunt vizează însăși existența unei școli a lui Nae Ionescu. Gândirea românească cunoaște fără îndoială această crucială izbucnire a profesorului român fără de care trei sferturi din ceea ce-i urmează în cultura noastră ar părea inexplicabil. Dar de aici până la existența unei școli (cel puțin în sensul unei delimitări a perspectivelor) mi se pare o distanță enormă. Lucrul este mai evident pentru cei care n'au fost *elevii* lui și care-i urmăresc activitatea abia în editarea postumă a operei sale. Păstrez convingerea că opera lui Nae Ionescu va fi mai puțin formulă de încadrare pentru tinerii gânditori români și mai mult îndemn la personală speculație filosofică, adică la diversitate. Și aceasta, nu pentru că nu poate fi schițat un sistem filosofic Nae Ionescu (ceea ce sper că se va încerca odată), fiind pentru oricine săritoare în ochi existența unei axe care-i centreează, deasupra tuturor revărsărilor, opera, cât pentru că școala lui Nae Ionescu nu este aceea a unui *anumit* fel de a fi ci aceea *de a fi într'un fel*. Gândirea sa nu invită și nu îndeamnă la o *attitudine*, ci obligă *la attitudine*. Susceptibile a fi respinse, este fără îndoială comod a contesta și refuza afirmațiile sale; în aceeași măsură în care este periculos a le accepta. Periculos pentru toți cei ce nu pot realiza, cel puțin miniatURAL, puternica și unitara personalitate care se ascunde sub vălul contradicțiilor aparent paradoxale.

Nae Ionescu nici n'a creat mi se pare elevi, ci *gânditori* - ceea ce era de altfel scopul pe care și-l propusese, ca profesor.

N'am făcut aceste considerațiuni marginale cu ambiția de a contribui astfel la înfățișarea rolului pe care Nae Ionescu l-a avut în gândirea românească, ceea ce nu ne stă în putere, ci numai pentru a sublinia necesitatea creerii acestui spirit de echipă chiar între cei care „s'au inspirat” din activitatea lui filosofică. Spirit cu atât mai necesar cu cât acești cercetători își propun întocmirea unui *dicționar metafizic*, operă asupra importanței căreia este inutil să insistăm și care impune, credem, această familiarizare cu cercetarea în comun a problemelor, fiind vorba mai mult

1) Nae Ionescu: *Istoria Logicei*. (Curs 1929-30). București. 1941 XXXVI+232 pp. Lei 200. — Nae Ionescu: *Metafizica*. (Curs 1928-29). București. 1942. .04 pp. Lei 300.

2) *Isoare de filosofie*. Culegere de studii și texte. Îngrijită de Const. Floru, Const. Noica și Mircea Vulcănescu. București. 1942. IV+248 pp. Lei 300.

decât de o lucrare care să ceară numai unitate de metodă și prezentare.

Volumul se deschide cu lecția inaugurală a cursului ținut în 1919 de Nae Ionescu la Universitatea din București. Este vorba de lecția tratând „Funcțiunea epistemologică a iubirii”, în care autorul face un examen istoric al raporturilor dintre cunoștință și iubire. Din nefericire, manuscrisul n'a mai fost găsit în întregime; autorii au făcut însă una din cele mai demne de laudă alegeri pentru că în afară de substanțialele interpretări pe care Nae Ionescu le dă filosofiei buddhiste și fenomenului religios, lecția este caracteristică modului în care profesorul privea problema raportului: cunoaștere-iubire, problemă care pare a-i fi frământat adânc și care mi se pare esențială pentru definirea poziției sale filosofice.

Domnul Mircea Vulcănescu iscălește un cuprinzător și plin de sugestii studiu despre „Două tipuri de filosofie medievală”, pornind de la conflictul dintre rațiune și mistică pentru a urmări consecințele acestui conflict în principalele teme filosofice, religioase, morale și politice ale Evului mediu. Cu o bogăție documentară care-l caracterizează activitatea și cu un spirit de precizare și nuanțare remarcabil, studiul său depășește ceea ce subtilul anunța „Schiza unui conflict de ordin problematic”, punând la dispoziția intelectualului român una din cele mai rodnice căi pentru înțelegerea tuturor aspectelor vieții și culturii medievale. Reținem în special această concisă concluzie relevantă pentru perspectivele studiului său: „Opoziția tipologică de care ne-am ocupat până acum apare deci cu un caracter pendulator, bipolar. Ea izvorăște din exigența paradoxală a conștiinței creștine — mărturisitoare a Dumnezeuului întrupat — pentru care acest Dumnezeu trebuie să fie, în același timp, atât absolutul transcendent, fără comună măsură cu nimeni, celălalt întru cât e „altul”, singurul cu desăvârșire altul; cât și ființa cea mai intimă, acel eu mai adânc și mai adevărat, pe care-l descoperă adâncirea ființării în sine, în rugăciunea liniștită și care constituie imanența absolută. După cum duhul omenesc va fi înclinat spre unul sau spre altul din aceste aspecte bipolare, pe care creștinismul, religia Dumnezeuului întrupat, câtă a le uni, filosofia va genera o metafizică mistică a vieții interioare, de tipul augustinian; ori o metafizică rațională a existenței obiective, exterioare, de tipul tomist”. (p. 60-61).

În cadrul „textelor”, ni se dau următoarele traduceri: *Melissos: Despre natură sau despre ființă*, urmat

de *parafraza lui Simplicius* și replica lui *Gorgias: Despre neființă sau despre natură*, traduse sub îndrumarea d-ului D. M. Pippidi de d-tele A. Marinescu Stuhareț, Alice Botez, Jenny Acterian și d-ului C. Floru și Const. Noica. Urmează traducerea opusului Augustinian: *De Magistro*, a d-ilor Const. Noica și M. Rădulescu și studiul de filosofie politică și morală al lui *Dante: Monarchia*, în traducerea d-ilor Titus Bărbulescu și Sandu Lăzărescu.

În privința alegerii acestor texte, editorii acestui volum lămuresc că au urmărit înfățișarea a „trei momente esențiale ale gândirii filosofice: primul, momentul presocratic, ontologic; al doilea de teorie a cunoașterii; iar al treilea, de teorie morală și politică”. Iar pentru a ilustra și mai bine criteriul unitar care a prezidat alegerea textelor, „primul text ar înfățișa plinătatea filosofiei însăși; al doilea și al treilea, două direcții rezultate din spărtura filosofiei inițiale, care se împotrivesc de-a lungul istoriei, de la Platon și Aristotel, și care s'ar reîntâlni, poate, în ontologia nouă”. (p. III). Este vorba de comentariul textului heideggerian: „Vom Wesen des Grundes”, care neprimind încă redactarea definitivă nu a putut fi publicat în această primă culegere.

A treia parte a „Izvoarelor de filosofie” este consacrată dicționarului metafizic, cuprinzând trei studii monografice asupra unor „teme filosofice fundamentale”. Prezentate numai ca proiecte, aceste studii se prezintă însă deplin rotunjite în prezentarea lor, unele din ele reprezentând chiar contribuții de primă importanță în desbaterea problemelor. Scrie astfel „Despre infinit” d-ii prof. Octav Onicescu, des „Structură” d-ra Alice Botez, iar despre „Unu și Multiplu” d-ii Constantin Noica, harnicul filosof român despre care vom avea poate, într-o zi, și posibilitatea și timpul de a ne scrie gândul cinstit și întreg. Tot d-și încheie volumul cu o notă despre „Însemnătatea editării integrale a Opusului Postum kantian”.

Nu am intenționat și nu am făcut altceva decât să semnalam apariția, acestui volum care se adresează deopotrivă celor consacrați problemelor filosofice ca și celor preocupați numai de probleme de cultură. Primii vor și singurii ce trebuie să creadă despre întreprinderea celor trei gânditori; cei din urmă vor găsi aici un prilej rar de limpeziri și meditații, prilejuri pe care tipăriturile de astăzi dacă le oferă doar din când în când. În acest sens, „Izvoarele de filosofie” răzbuună întregul an cultural încheiat.

COSTIN I. MURGESCU

C R O N I C I

Tot cu privire la natura valorilor estetice

- Răspuns d-lui Al. Dima -

D-l Al. Dima, pe al cărui articol *Asupra domeniului și constituirii științifice a esteticei* l-am combătut în unele puncte, în studiul meu *Despre natura valorilor estetice*, publicat în numărul 11/1942 al revistei *Luceafărul*, respinge argumentele mele într'un articol intitulat *Cu privire la natura valorilor estetice*, apărut în numărul din Decembrie al aceleiași reviste, aducând noi lămuriri în sprijinul tezei d-sale. Cum noua contribuție a d-lui Al. Dima nu este de natură să concilieze pozițiile noastre, cerând dimpotrivă lămuriri noi din parte-mi, voi solicita îngăduința cititorilor pentru publicarea acestui răspuns, menit a-mi preciza și mai mult atitudinea, intrând în discutarea tezelor ce ne deosebesc. (În paranteză fie amintit, în primul număr al revistei de filosofie *Saeculum*, de sub direcția d-lui Lucian Blaga, d-l Tudor Vianu publică un deosebit de interesant articol despre *Eul poetic*, în care și fostul meu profesor de estetică dela Universitatea din București ia atitudine față de una din afirmațiile mele în jurul că-ora s'a încins discuția de față. Cum argumentele d-lui Vianu se deosebesc, ca material și documentare, de acelea ale d-lui Al. Dima, în răspunsul de față mă voi mărgini numai la observațiile celui din urmă, făgăduind să revin și asupra celor obiectate de d-l Vianu, într'un alt articol, închinat *Obiectului estetic*, în care voi încerca să aduc elemente noi în sprijinul tezei pe care o susțin).

Cititorii își vor aminti poate în ce puncte s'a iscat discuția dintre d-l Dima și mine. Sprijiniți amândoi pe un text al filosofului german *Max Scheler*, desprins din epocala sa etică (*Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik*) — d-l Dima a susținut, în articolul d-sale, că afirmația acestui filosof, potrivit căreia valorile aderă totdeauna la obiecte, sau se poate susține, într'un câmp, pe lângă obiecte, și la acțiuni și persoane, în schimb este acceptabilă acea afirmație a sa, în care consideră suportul valorilor estetice drept aparențe. Sau în formularea d-sale 1. „am contestat — spune d-sa — reducerea la obiecte a suportului valorilor estetice, 2. am acceptat „ridicarea realității” și deci „aparența” „suportului” aceluiași valori”.

Față de această poziție a d-lui Al. Dima, în studiul nostru *Despre natura valorilor estetice* am susținut tocmai contrariul, spunând că „nouă ni se pare întru totul inte-

meiată afirmația că suportul esențial și indispensabil al valorilor estetice este totdeauna un obiect. Iar acolo unde nu-l putem urma pe *Max Scheler*, deosebindu-ne din nou de aprecierile d-lui Dima, este caracterizarea valorilor estetice drept aparențe. Căci, fără să contestăm împrejurarea că realitatea este într'un anumit fel sustrasă valorilor estetice, noi creдем că nu este totuși întemeiat să vorbim despre idealitatea valorilor estetice, ci mai degrabă despre *fenomenalitatea* lor, așa cum o face și *M. Geiger*”.

Trecând la respingerea obiecțiilor mele, d-lui Dima i se pare că într'un loc eu insumi m'aș îndoi de justetea deplină a afirmațiilor ce le fac, încercând să indulcesc în anumite fraze ceea ce afirmasem categoric cu câteva propoziții înainte. Voiu cita din răspunsul d-lui Dima: „Se ridică deci mai întâiu întrebarea: putem numi o *acțiune* estetică sau numai etică? Pentru d-l lăncu — așa cum am arătat — estetice pot fi numai obiectele, ci nu și acțiunile. În pasajul însă în care d-sa discută obiecțiunea noastră cu privire la acțiune, negația sa nu mai e atât de categorică. Într'adevăr d-l lăncu scrie vorbind despre frumusețea unor acțiuni: „nu sânt vizate *totdeauna* calități estetice propriu zise „sau, „adesea nu ne referim la anumite imagini estetice, ci *mai de grabă* stabilim în mod indirect o sentință morală”. D-sa își atenuiază deci singur poziția prin acest „*totdeauna*”, „adesea”, „*mai de grabă*” care convin astfel că *unele acțiuni pot fi estetice*”. (Toate sublinierile, și în reproducerile din textul meu, aparțin d-lui Dima). Pentru o mai bună orientare a cititorilor reproducem integral textul la care se referă d-l Dima și din care d-sa a desprins unele fraze izolate. „O primă constatare se referă: la împrejurarea că valorile niciodată nu le găsim izolate în câmpul experienței noastre, ci totdeauna legate de un suport, — spuneam în acel articol. Bunătatea există deci ca principiu, tot astfel binele, căci în realitatea concretă — și aceasta interesează experiența noastră axiologică — ele sânt legate mereu de o anumită acțiune întreprinsă de o persoană. Aceasta ne face să susținem că suportul valorilor etice îl constituie persoanele, în acțiunile lor. Tot astfel nici frumusețea nu există ca atare, izolată, decât în principiu, și nu în realitatea concretă. În câmpul experienței noastre, întâlnim totuși frumusețea unor lucruri, a unor obiecte și aceasta ne face să considerăm obiectele drept suporturi

esențiale ale valorilor estetice. Dar, după cum observă d-l Dima, uneori vorbim și despre frumusețea unor acțiuni sau a unor persoane. Cercetând însă mai de aproape această constatare, — observăm mai departe. — vom vedea că, în aceste cazuri, nu sânt vizate întotdeauna calități estetice propriu zise. Vorbind despre frumusețea unor acțiuni, adesea nu ne referim la anumite însușiri estetice, ci mai degrabă stabilim în mod indirect o senzație morală, pe care încercăm s'o formulăm într'un chip mai concret, întrebându-ne atributele de ordin estetic. Dacă totuși stăruim asupra acestor atribute ca atare, acțiunea o privim ca pe un obiect, ea apărându-ne astfel ipostaziată. Firește, o asemenea judecată nu este adecuată, decât într'o singură împrejurare și anume, în cazul unor acțiuni dramatice și epice. Aici acțiunea a devenit obiect prin creație artistică".

Firește, confrunțând cele două texte, frazele trunchiate redactate de d-l Dima și textul întreg al obiecției mele, cu anevoie se mai poate menține suspiciunea preopinentei cu privire la sentimentul de justețe al propriilor mele afirmații. Nu mai po te fi deci vorba despre labilitatea, din acest punct de vedere, a unor afirmații, în formularea cărora termenii de aproximație, pe care-i subliniază d-l Dima, nu denotă lipsa de certitudine a unei vederi, ci încercarea să delimiteze cu prudență o situație filosofică în sine complexă. Într'un alt loc al răspunsului d-sale, d-l Dima scrie: „Argumentele d-lui V. Iancu sânt prea speciale, prea forțate...” În privința aceasta ne permitem a ne exprima credința că fără indoială și d-l Dima, ca un cercetător pasionat, cunoaște greaua sarcină a lămuririi unor probleme încă prea puțin limpezite și ca atare dificile, pe care autorul trebuie să le rezume, din motive tehnice, în câteva propoziții concise. În asemenea împrejurări argumentele lesne devin „prea speciale”, tocmai pentru înlăturarea oricăror confuzii posibile și mai ales pentru a exclude interpretări care nu intră în vederile autorului.

Dar, revenind la fondul discuției noastre, ținem să precizăm că n'am procedat în articolul în chestiune pe baza unor construcții, de care ne ferim ori de câte ori este vorba de probleme care cer o nouă examinare, — ci exclusiv pe temelul observațiilor fenomenologice, pe care le considerăm singure în măsură a ne așeza pe temelii sigure, prin excluderea prealabilă a oricăror confuzii și prejudecăți. Stricta observație fenomenologică ne-a dus la acceptarea acelei teze a lui Scheler, potrivit căreia valorile estetice au totdeauna ca suport un obiect. Și într'adevăr, refuzăm să acceptăm că există valori estetice al căror suport să nu fie un obiect. Că în complexul acestui suport, care așa dar totdeauna este un obiect, pot intra și acțiuni sau persoane, este o altă chestiune pe care n'o respingem, după cum arată însuși pasajul citat mai sus. Am susținut și susținem însă, că incidentalul caracter de acțiune nu este semnificativ acestor suporturi, în schimb rămâne constitutiv caracterul lor de „obiect”. Cu alte cuvinte, nu există valori estetice care să nu fie purtate de un obiect, chiar dacă uneori în structura obiectului intră și elementul de acțiune sau persoană. Și aceasta ni se pare deosebit de important din punctul de vedere al delimitării fenomenologice, ceea ce am încercat să obținem în studiul nostru. Dar pentru a ilustra mai bine această constatare a noastră vom examina pe rând contraargumentele preopinentei noastre.

După d-l Dima acțiunile se pot valorifica: a) etic; b) etic și estetic în același timp, cu separarea momentelor res-

pective; c) estetic, dar nu și etic. Asupra primului caz — spune d-sa — sântem cu toții de acord. Cel de-al doilea po te ridica indoieli. Dar nu găsim în afară de artă, în viață, atâtea acțiuni pe care le valorificăm și etic și estetic, concomitent? Nu vorbim de pildă mereu de acțiuni tragice, comice și sublime care au firește în parte un conținut extraestetic, dar vădit și unul estetic? Să ne oprim pentru o clipă și să cercetăm cu atenție aceste exemple. Astfel dintru în epă trebuie să constatăm că tragicul și comicul — cărora și d-l Dima le recunoaște și un conținut extraestetic, independent de artă, — nu sânt valori estetice. Asupra acestui lucru sânt de altfel de acord toți cercetătorii contemporani. Dintre numeroasele teorii de astăzi ale tragicului ne permitem să cităm doar pe aceea a lui Scheler, care a dovedit definitiv aceasta. Același lucru se poate susține și despre comic, deși aici părerile nu par tocmai atât de unanime. Totuși numai o optică greșită a dus la considerarea comicului exclusiv din unghiul esteticului. Nu este însă mai puțin adevărat că, atât tragicul cât și comicul pot deveni cu preferință valori estetice prin considerarea lor ca teme de artă. Mai mult chiar, privite și prețuite prin prisma contemplației, ni se răsfrâng ca valori estetice. Dar în această împrejurare, ca și în clipa în care devin teme de artă, ele sânt privite ca obiecte și nu ca acțiuni — deși realizarea lor ca obiect se datorește unei acțiuni. Aici atingem o altă problemă întrebându-ne suportul valorilor, o problemă pe care intenționăm s'o dezvoltăm mai pe larg în studiul pe care-l vom încheia cu *obiectului estetic*. În axiologia fenomenologică deține un rol de căpetenie problema fundamentării suportului valorilor. Mai motivul și nici fundamentarea suportului unei valori nu sânt identice cu suportul însuși al valorii. După opinia noastră, atât acțiunea cât și persoana pot alcătui elemente de fundamentare a suportului valorii estetice, nu pot fi însă niciodată suportul ei însuși. Suportul este un element direct, un element într'o oarecare măsură „concret” și nu un element de fundamentare sau un factor indirect¹⁾ Firește, tragicul și comicul sânt realizate de o acțiune, însă acea acțiune este înfățișată, fie de o operă de artă — care este un obiect, — fie de o relatare verbală quasiartistică, care prin imaginea pe care o înfățișează devine și ea un obiect. Dar aici stă însăși cheia problemei: ce e, în definitiv, obiectul estetic? D-l Dima crede că noi înțelegem prin „obiect”, ceea ce Germanii vizează prin „Ding”, adică un obiect material — concret, ca masa, scaunul etc. Dacă am judeca astfel, ar însemna într'adevăr că reducem domeniul artelor la cele simultane sau statice — cu ceea ce ne acuză d-sa. Pentru noi însă și poezia e un obiect, și compoziția muzicală, deși nu au însușirile material-concrete ale unei mese sau ale unui scaun. (În orice caz însă, orice masă și orice scaun, fiind obiecte, sânt într'o oarecare măsură purtătoarele unor valori estetice) După noi, cea mai bună caracterizare a obiectului, considerat din punct de vedere estetic, a dat-o, în câteva cuvinte, un cercetător mai nou, *Helmut Thielicke* în cartea sa *Das Verhältnis zwischen dem Ethischen und dem Ästhetischen*. Prin obiect înțelegem, după acest autor, în deobște ceva ce este contemplabil (*das Angeschauete*). Astfel, în mod firesc, de cum se abate contemplația asupra vreunui lucru, fie el acțiune sau chiar persoană, devine obiect, se ipostaziază ca obiect. Acesta este

1) Concludent ni se pare, pentru clarificarea acestei probleme, studiul lui *Herbert Spiegelberg* din școala lui *Piänder*: *Sinn und Recht der Begründung in der axiologischen und praktischen Philosophie*. (*Neue Münchener Philosophische Abhandlungen*, Leipzig 1.33).

și cazul tragicului și comicului, care prețuite în pura lor structură de acțiune nu pot fi considerate ca elemente estetice. Altfel se prezintă întru câțva cazul „sublimului”, al acțiunii sublime. Când vorbim de o acțiune sublimă, și avem în vedere un act moral, am introdus dintru început un criteriu estetic de apreciere, privind implicit acțiunea fie ca pe o temă de artă posibilă, fie ca pe un obiect estetic. Dovadă că faptele se petrec astfel este împrejurarea că numai temperamentele cu înclinații estetice întrebunțează de obicei acest calificativ. Când totuși un temperament riguros moral va invoca acest atribut, în intențiile lui vom descoperi tendința de a reda prin imagine plastică o acțiune morală demnă de a fi prezentată drept pildă, — ceea ce constituie o tentativă de esență estetică. — Nu este în această analiză nicio forțare a lucrurilor, ci pur și simplu o urmărire exactă a tuturor actelor, în vederea descrierii cât mai precise a structurii fenomenelor. Trebuie să constatăm însă, în aceeași ordine de idei, că încercarea d-lui Dima de a considera tragicul și comicul totdeauna și pe planul estetic și de a nesocoti introducerea voluntară a unor criterii estetice în împrejurarea sublimului moral, reprezintă un simptom estetizant, o trăsătură pe care d-sa de sigur în fond o detestă...

„Avem apoi o categorie mai clar estetică ce se definește specific prin mișcare și care se numește *grăție*, adică o acțiune ce se săvârșește cu facilitate și armonie firească, nesilită” — spune mai departe d-sa. În adevăr, adesea anumite mișcări sânt numite drept grațioase. Dar nu este mai puțin adevărat că ceea ce se caracterizează în artă prin grațios nu e mișcarea însăși, ci sugestia ei, imaginea ei. În ce măsură reprezintă bunăoară muzica lui Mozart mai multă mișcare, decât aceea a lui Wagner? Totuși cea dintâiu este un exemplu tipic pentru grația în muzică, lucru care nu s'ar potrivi de loc și pentru muzica lui Wagner. Adevărul este că mișcarea nu constituie decât unul din elementele grației, dar nu și singurul. Dar chiar și în ipoteza că ar fi singurul, s'ar săvârși o nouă confuzie între suportul valorii estetice, care rămâne un obiect și factorul său de fundamentare, care poate fi mișcarea.

Mai sigură pare a fi poziția d-lui Dima când ne vorbește de dans, deși nu putem înțelege ce caută aici criteriul simultan al valorificării etice. (D-sa spune: „Dansul e chiar domeniul organizării grațiosului etic, dar și estetic prin el însuși...”.) Totuși și în împrejurarea dansului intervine elementul obiect; ba mai mult chiar: dansul este o mișcare ipostaziată prin definiție ca obiect. Căci una din două: sau dansul isbuteste ca atare și atunci înfățișează un cârmpiu de artă cel puțin — deci un obiect — sau nu reușește și-atunci e o mișcare haotică, fără sens, care esteticeste numai prin comic se mai poate salva — dar atunci devine din nou „obiect” al contemplației noastre. În orice caz, nimeni nu poate contesta ca dansul artistic, la care se referă de altfel d-l Dima, nu ar fi o operă de artă. Or, admind aceasta, îl recunoaștem ca obiect.

Tot în ordinea aceasta de idei d-l Dima citează „jocul actorului”, virtuozitatea sa. De sigur, noi vorbim despre jocul „frumos” al actorilor sau despre jocul lor nereușit. El însă se desfășoară în cadrele unui obiect care este *piesa de teatru*. Fără un asemenea obiect jocul, virtuozitatea artistului, oricât de isbutite, ar fi incoerente. De altfel virtuozitatea nu e suportul valorii, ci fundamentarea lui!) Se poate întâmpla însă, să admirăm în gesturile cuiva talentul nevalorificat al unui mare actor. În asemenea cazuri valoarea estetică pe care o descoperim nu este o valoare realizată, ci una integrită de imaginația noastră; o valoare posibilă,

verosimilă, dar nu și aievea existentă. Iată, cum obiectele se afirmă în toate împrejurările ca suportul necesar al valorilor estetice.

Dar d-l Dima aduce încă un exemplar în sprijinul tezei d-sale, unul în adevăr surprinzător. „Vorbeam însă, — spune d-sa, — ca un al treilea caz — și de acțiuni estetice fără a fi de loc etice, dinafară de artă. Ele alcătuiesc modul extrem al contraobiectiunii noastre și se pot înșirui în cadrul atitudinii estetice. Iată de pildă un trib de primitivi care năvălește fără vreo motivare asupra altuia ce duse o vieță pacinică și creatoare, desfășurând o acțiune războinică abil, cu o tactică sau strategie strălucitoare, cu un joc de forțe armonios, realizând opera de distrugere imorală cu o rară „artă militară” ce e valorificată estetic nu și etic. E firește — cum spuneam — un caz extrem, dar prin aceasta nu mai puțin ilustrativ” — adaugă d-sa. Noi în schimb ne permitem să adaugăm că pentru a discuta acest caz extrem — care în ultima instanță răsrânge un *spectacol* — nu e nevoie să cităm năvălirile vreunui trib primitiv, când putem admite tot atât de bine și ipoteza unor invazii militare moderne, executate „admirabil” și „grandios”. Dar, să ne ferim de asemenea cazuri extreme, căci poarta pe care o deschidem prin ele ne poate duce lesne la formele degenerate și adânc primejdioase ale estetismului: tot așa de bine am putea vorbi despre *minciuna frumoasă*, *păcatul dulce* sau *neronian*, despre *crima superbă*. Cum însă în tot ce gândim și spunem, întrezărim și mobilele unei acțiuni morale, nu trebuie să abandonăm nici în discuțiile estetice cenzura legitimă a pudorii.

Este într'adevăr surprinzătoare această alunecare a d-lui Dima pe povârnișul estetismului, manifestată și într'o altă direcție a argumentării d-sale. Astfel, respingând teza noastră de a considera persoana drept purtătoare directă a valorilor estetice, (și-aici, ca și în alte cazuri, noi credem că se face o confuzie între motivare și fundamentare, pe de o parte și între suport, pe de alta) ne aduce cazul „sufletului frumos” „die schöne Seele” a lui Goethe și Schiller, pe care-l aseamănă cu concepție „*Kalokagathia*” a vechilor Greci. Problema „sufletului frumos” l-a preocupat în chip special pe Schiller, în dorința de a indulci rigorismul moralei kantiane. Kant însuși a admis în *Beobachtungen über das Gefühl des Schönen und Erhabenen* o armonie naturală între instincte adăpostite în noi ca suplimente ale virtuții, care duc la acțiuni frumoase chiar și fără principii. Pe Goethe l-a preocupat însă mai de grabă spiritul frumos „*der schöne Geist*” și așa numitul „*Schöngeist*”. Ce e drept, originea acestei teorii, care alcătuiesc atât de importantă problemă educativă a esteticii, le vom găsi încă la Platon, care vorbește de armonia sufletului în dreptate, principiul regulator al ordinei frumoase. Aici însă nu e vorba de valori estetice, asemenea celor din natură și artă, ci de efectele unei trăiri statornice în spiritul valorilor estetice, deci de o atitudine morală, care chiar dacă este caracteristică personalității estetice, rămâne totuși, în primul rând, un fenomen etic. Căci există anumite valori etice pe care omul le imprumută din modalitatea estetică a vieții, o anumită sensibilitate care predispune spre spirit fin și delicat, spre o atitudine plină de noblețe în fața vieții, după cum există și o morală particulară spiritului științific, iubitor înainte de toate de adevăr, sau o morală esoterică a sfinților. Toate acestea rămân însă valori morale, firește contaminate de celelalte valori din modalitatea cărora se inspiră și împrejurarea că această contaminare este cu puțință ne confirmă unitatea mai înaltă a lumii valorilor.

Tot în ordinea aceasta de idei, în care d-l Dima încearcă să găsească argumente pentru justificarea tezei d-sale, spre a susține că valorile estetice aderă și la persoane, nu numai la obiecte, spre deosebire de noi care afirmăm că și în această împrejurare ele aderă de fapt la obiecte, d-sa ne citează părerea d-lui Vianu, exprimată de curând în *axiologia* d-sale, potrivit căreia valorile estetice d spun și de o structură adâncă. Nu peste mult, când volumul nostru „*Contribuții la fundamentarea sistemului în estetică*” va apărea, se va vedea că această caracteristică incontestabilă a unora din valorile estetice nu se potrivește decât la realitatea artei. Or, arta trebuie s'o privim ca pe un bun, ca pe o creație a spiritului uman. De fapt nu valorilor estetice le este caracteristică această structură adâncă, care ne duce la profunzimile personalității umane, ci valorilor specific artistice. De îndată ce distingem, asemenea lui Max Dessoir, Aloys Fischer și Emil Utitz, între o disciplină a Esteticii și una a Științei Artelor (Kunstwissenschaft), trebuie să admitem o distincție și între un plan estetic propriu zis și unul artistic. Și cum momentul creației nu este specific valorilor estetice în general, ci doar celor din cuprinsul operei de artă, nici artisticul nu va putea fi întru totul identificat cu esteticul.

Ne-a mai rămas să discutăm o singură contraobiecie a d-lui Dima. Este cea cu privire la întrebuintărea termenului de *fenomenalitate* și nu *aparență*. Nu vrem să revenim asupra argumentării noastre din studiul amintit, cu atât mai puțin cu cât nici d-l Dima, prin precizările pe care le aduce în răspunsul d-sale, nu vrea să împărtășească concepția iluzionistă a artei. D-sa spune textual că în *studiul d-sale a vorbit de idealitatea valorilor estetice, iar termenul de „aparență”, folosit odată în afara traducerii textului lui Scheler, nu era decât transpunerea germanului „Erscheinung”, nu a lui „Schein” (iluzie)*. În această împrejurare însă terminologia d-sale nu este suficient de precisă, pentru că în pasajul citat din Scheler, după cum au putut vedea și cititorii din răspunsul d-sale, filosoful german întrebuintează termenul de „Schein” și nu pe acel de „Erscheinung”. Iată textul lui Scheler: „So sind alle ästhetischen Werte wesens-

gesetzlich... Werte von Gegenständen, deren Realitätsetzung (in irgendeiner Form) aufgehoben ist, die also als „Schein” da sind...” În traducerea liberă a d-lui Dima: „Pentru Max Scheler valoarea estetică se deosebește de cea etică... prin faptul că e legată... de obiecte a căror realitate a fost ridicată și deci sânt *aparențe*...” Mai departe spune apoi: „Dintre aceste însușiri, aderența valorii estetice la obiecte nu se poate susține... În schimb, aparența e mai distinctivă față de agenții reali ai eticului...” Este deci limpede că „aparență” în acest caz n'a avut accepțiunea lui „*Erscheinung*”, ci pe acela de „*Schein*” — ceea ce ne putea îndreptăți să socotim că avem de a face cu o concepție iluzionistă.

De altfel „litigiul” acesta „pricinuit de o neînțelegere de termen” nu e lipsit de importanță. După părerea noastră termenul german de „*Erscheinung*” nu se traduce în românește cu termenul de „aparență”, ci cu acela de „*aparitiție*” sau „*fenomen*”. De altfel și în terminologia filosofică germană de azi „*Erscheinung*” sau „*Phänomen*” sânt noțiuni identice. De aceea nu înțelegem aversiunea d-lui Dima față de termenul de „fenomen”, care-și are sensul său bine definit. Preferând termenul de *idealitate*, celui de *fenomenalitate*, pe care îl preconizăm noi, pe urmele lui M. Geiger, d-sa se îndepărtează dela conceptul pe care-l exprimă termenul german de „*Erscheinung*”, astfel că ne putem întreba, nedumeriți, care din interpretările d-sale este valabilă, — aceea în care consideră valoarea estetică drept *aparitiție* adică „*Erscheinung*” sau aceea în care ne vorbește de *idealitate* ei? În orice caz, dacă înclină spre aceasta din urmă, așa cum se pare, avem de a face cu o interpretare iluzionistă, pe care d-sa totuși pretinde a n'o fi împărtășit nicăieri [„O astfel de părere n'am înfățișat însă noi nicăieri”]. Aici se ascunde o dificultate care depășește smpul litigiu terminologic, deși își găsește originea într'o asemenea împrejurare. Iată, de ce problemele terminologice nu trebuiesc neglijate cu niciun preț, căci în definitiv știința — fără a împărtăși vreo vedere nominalistă — trăiește în bună parte și prin termenii săi consacrați. **VICTOR IANCU**

Din proza nouă

Ion Vlasiu: Poveste cu Năluci; — Corneliu Axente: Legea Munților

„Poveste cu Năluci” a d-lui Ioan Vlasiu poate fi citată ca model de proză lirică. Risipa de lirism a d-lui Ionel Teodoreanu pălește alături de aceea a d-lui Vlasiu.

„Poveste cu Năluci” pornește din basm, străduindu-se în zadar să treacă în viața reală. Dar nici în basm nu se situează. Ii lipsesc deopotrivă fabulosul basmului și senzațiile vieții reale.

Cuprinsul cărții d-lui Ion Vlasiu nu poate fi redat, fiindcă nu există nicio acțiune și nicio psihologie clară. Cele două personaje, Tușu-Maria și Marcu, sunt fețe ale aceluiași alter-ego al scriitorului. „Viața” lor se desfășoară aci sub semoul unei iubiri de vis, aci al unei continue încercări de trăire în plin.

Pasiunea eroilor crește și descrește, fără motive. Neliniști interioare și nepotriviri îi poartă pe planuri paralele, deși se visează înlănțuiți. Apropierea lor are surde ciocniri temperamentale, iar depărtarea îi mistue de dor. Duc o viață bizară, artificială și inchipuită, de început de adolescență.

Concepții astfel, e lesne de înțeles de ce eroii d-lui Vlasiu nu trăiesc. Amestecând într'una visul cu realitatea, impresia de nefiresc stăruie la tot pasul.

Greșala d-lui Vlasiu este că a încercat să dea continuitate unui poem închinat iubirii, care era făcut să trăiască disparat, fără nicio preocupare de acțiune. Continuitatea obosește și fură frumusețile care ar trebui gustate cu de-amănuntul, dacă ar fi izolate.

De fapt, d-l Vlasiu n'a reușit să-i dea cărții sale o continuitate organică. E și un noroc, însă, fiindcă poate fi deschisă și începută la orice pagină. Citită fără întrerupere, dela început până la sfârșit, îți pune la grea încercare răbdarea. Citită treptat, este o încântare. E o revărsare de poezie unică.

În scrisul d-lui Ion Vlasiu, aforismul și metafora și-au dat întâlnire desăvârșită. Amănuntul cultivat, înflorit, finețea și distincția le sprijinesc.

„Legea Munților” este cartea de debut a unui îndrăgostit de munți, de animale și de basm. O carte cum literatura noastră n'a cunoscut. Înrudită cu „Cartea Junglei”, „Legea Munților” cuprinde povestea captivantă a dacului Drabal, care dela moartea soției sale trăiește numai pentru fiica lui Leti, o făptură frumoasă, voioasă, energică și de un curaj cu adevărat dacic.

Leti implinea 9 ani, când tatăl ei s'a dus la adunarea obștească de început de an, la care se trăgea la sorți fetița ce trebuia jertfită lui Zamolxe. În fiecare an trebuia jertfită o copilă sub 10 ani. Era o binecuvântare pentru părintele pe care sorții cădeau să-și aducă zeului ocrotitor prinosul sacrificiului său. Doar Drabal nu se putea împăca de loc cu un astfel de gând. Și tocmai pe Leti a lui au căzut sorții.

Dragostea lui de tată era mai mare decât datoria față de zeu, astfel că în aceeași noapte a luat pe Leti și a părăsit satul. După multe peripeții prin munți, au ajuns într'un loc unde s'au statornicit, durându-și o colibă.

Leti era neastâmpărată ca o veveriță, de aceea o pân-deau fel de fel de primăjdii. Simțurile ei se ascuțeau însă și curajul creștea. A învățat să se ferească, să se apere și să lupte.

Fiind urmărită de un răs, jivină primejdioasă, Drabal cade într'o prăpastie și Leti rămâne singură. Este găsită de o familie de urși: Dalu, Dilu, Daci și Lu, noul născut, prietenul nedespărțit al Letii. În bârlogul acestor urși care păstrează cu sfințenie legea munților, de a ajuta pe cei nevoiași, Leti își petrece zilele, până când trebuie să se supună judecății sfatului urșilor cărora trebuie să li se aducă la cunoștință prezența oricărui oaspe străin.

Sao, un șarpe uriaș, care stăpânea sub vraja ochilor săi fosforescenți toate generațiile de urși, a cerut sfatului, cu toată îndârjita apărare a lui Dalu, ca Leti să fie ucisă, fiindcă altfel ea, ca toți oamenii, va face numai rău urșilor. Aceștia, fascinați de Sao, o osândesc pe Leti. Sao se îndreaptă spre nobila sa pradă, dar Leti îl fixează cu privirile ei de foc, îl amețește, apoi îl sugrumă. Leti pleacă desamăgită de judecata urșilor și Lu, prietenul ei mic, o însoțește. În urmă, urșii privesc pe Leti ca pe o apariție a cerului, o fiică a trăsnetului și sub conducerea lui Dalu, plini de remușcări, pleacă în căutarea ei, să-i ceară iertare. O găesc la coliba ei, având alături pe ursulețul Lu și capra Leti, sleiți de puteri, după o noapte de luptă crâncenă cu un număr impresionant de râși pe care îi putuseră ține departe numai cu ajutorul focului. Tocmai în ultima clipă urșii le vin în ajutor, năvălesc asupra râșilor și se incinge o bătălie aprigă din care râșii ies prăpădiți până la unul.

Leti este aleasă crăiasa urșilor.

Între râșii morți, ea descoperi pe Dilu, vlăstarul lui Dalu, călcător de lege, care voise s'o sfășie pe vremuri. Era rănit. Il luă sub ocrotirea sa și-l îngrijii până îl vindecă, deși Dalu și sfatul urșilor cerură moartea lui Dilu, fiindcă le trădase cauza, luptând alături de râși, de necaz că fusese alungat de părintele său, după prima nesocotire a legii, când își desfăcuse colții la Leti.

Urșii cu greu înțeleseseră legea nouă a iertării pe care o aducea Leti. Dilu, cuprins de remușcări, voi să-și pună capăt zilelor, dar Leti îl împiedică și el deveni un credincios păzitor al legii munților.

Lu era nelipsit de lângă Leti. El o însoțea peste tot în peregrinările ei pe urma lui Drabal, care după câte îi povestise Dilu, trebuia să fie în vieață. Zimbrii, cerbii, caprele, toate nobilele vietăți ale pădurilor și munților, recunoșteau în Leti pe crăiasa lor și îi dădeau ascultare și ajutor.

Într'o zi Leti întâlnește pe tânărul Utar, care îi povestește că Drabal este îngrijit în coliba lui. Leti își găsește tatăl și este fericită. Acesta însă e stăpânit de remușcări și îl roade gândul că a păcătuit greu față de Zamolxe; în cele din urmă se hotărăște să se întoarcă în satul său, să fie jertfit zeului. Găsește însă că peste Sirgidava lui se abătuse blestemul, căci Sciții — un neam de războinici — îi scoaseră pe Daci din așezările lor, siluindu-i să se retragă adânc în inima munților. Jertfa lui Drabal se impunea pentru imblânzirea lui Zamolxe. O voia el.

Leti, negăsindu-l acasă, a pornit cu Udar în fruntea cetelor de urși și zimbri spre Sirgidava, unde-i spusese Lu că plecase Drabal. Leti a ajuns tocmai când tatăl ei era să fie aruncat în vârful sulitei or, jertfă de răscumpărare a greșelii față de Zamolxe. Ea îl împiedică și auzind motivul sacrificiului lui Drabal, hotărî să pornească în contra Sciților cu tot puhoiul fiarelor. Sciții fură nimiciți până la unul și Dacii își întemeiară așezare nouă, mai frumoasă decât o avuseseră, spre mulțumirea lui Zamolxe.

Aceasta e povestea din „Legea Munților” care n'a fost în deajuns relevantă în cronică literară.

D-l Corneliu Axente a dovedit calități de maestru al condeiului. Într'o limbă neaoș românească, a povestit simplu și curgător despre cele două fapte dărză, Drabal și Leti. plasate în negura vremurilor, care trăind în codri, s'au legat în mod atât de firesc de vieța animalelor, încât îți vine să crezi că oameni și fiare au sălășluit totdeauna de-a-va-va.

Cunoscător neîntrecut al munților, d-l Corneliu Axente a redat cel mai feeric tablou al lor. Dotat cu un rar simț al naturii, a împletit povestea cu descriții, care-l înrudesesc cu M. Sadoveanu din „Măria Sa Puilul Pădurii”. Nimic forțat, nimic pretențios sau căutat, scrisul d-lui Corneliu Axente e de o simplitate desăvârșită, putând fi gustat deopotrivă de copii și de cei maturi, în aceeași măsură și de rafinații gustului în ale literaturii.

Vieța eroilor e instinctivă și se scurge domol sub stăpânirea legilor ferii. Unele stângăcii, firești de butului, se pierd în ansamblul încheșat și armonios al cărții.

În scrisul nostru, d-l Corneliu Axente se găsește pe linia lui Calistrat Hogaș și M. Sadoveanu, ceea ce nu-l face totuși să nu fie original.

Trebuie însemnată apariția acestui scriitor fiindcă a știut, ca și cei doi înaintași amintiți, să împletească basmul cu realul, într'un cadru de un rar pitoresc.

VASILE CIONEA

Triptic bucovinean

George Drumur: Vatra cu stele. — E. Ar. Zaharia: Sânge și crini. — Teofil Lianu: Cartea stilurilor¹⁾

Poezia grupării bucovinene „Iconar” este reprezentată în prima linie, de sigur, de numele mai cunoscute ale lui Mircea Streinul și Iulian Vesper. Cu toate acestea poeziile George Drumur, E. Ar. Zaharia și Teofil Lianu nu sunt la primele volume. Fiecare a e trecutului literar, afirmat prin

reviste și judecat în mod deosebit. Temperamental deosebit, au totuși o notă comună: misticismul.

Încadrați în domeniul acestui fel de poezie — de exagerată circulație contemporană — cu atât mai greu de menținut sunt pozițiile ocupate. Justificarea acestei rezistențe nu o poate forma decât talentul.

1) Apărute în editura ziarului „Bucovina” Cernăuți, 1942.

Poți urmări aspectele variate ale acestei ideologii poetice. George Drumur își extrage esența poeziei dintr'un misticism de multe ori mistificator, împăcat în cel mai fericit caz în panteism pacificator. Volumul, împărțit în trei cicluri (Balade, Intunecarea culorilor și Stihuri), profiează în vis de ba'adă acțiuni minore reale care nu pot susține eposul viguros. Nimic din vigoarea luptei (și exemplul l-ar fi avut George Drumur, cel puțin, din balada românească populară). În prima poezie intitulată „Balada oștenilor plecați” acțiunea lirică a plecării nu este suficientă conținutului epic al baladei. Plecarea este dată estompat, învăluită sub noian de imagini, de multe ori alambicate.

In nămiez de zi prin toamna poenii
au plecat oștenii fără a trezi

din grădini de stele
dorul trist, tăcut.

Primele acorduri eroice din cele două versuri inițiale se sting prea curând în imaginile liniștii din „poenile toamnei” sau ale dorului inert, trist și tăcut, netrezit de vieța plecării. Acțiunea ingenuche, eposul înfrânt sucombă în umbra panteismului mistic, dar disolvant:

Codrii s'au ascuns Unde-au fost izvoare
și-au rămas ponoare. ploile-au pătruns.

Glasul baladei tremură monocord în suspin liric:

Și-au cătat hotarul pân' ce-au innopțat
și l-au tot cătat ca 'n cireși amarul.

Nu contestăm frumusețea unor versuri ale baladei, dar, fără anticipări grăbite, ne indoim că va putea reuși în romanul pe care îl anunță că va apare sub numele „Pescarii de pe valea Prutului”.

La fel „Balada prietenului bucovinean” păstrează doar două componente secundare ale noțiunii de ba'adă (legendarul și exagerarea). Acesta însă, prin esență lirică, nu pot da tonul eroic al acțiunilor epice. Ultimele balade ale ciclului confirmă afirmațiunea noastră. Una nu e decât... legenda bucovineană a motivului cunoscut: „jalea ciocârliei” și cea'al'tă povestea sentimentală a unui sentiment (în speță tristețea de nuanță metafizică). Cităm din aceasta ultimă:

Tristețile cresc cuprindem adesea
și cad peste rană, tot vea-ul în noi,
e stinsă și ruga dar umbra-l mănăncă
și stihul din strană, din palide-i foi.

Celelalte două cicluri nu aduc prea multă noutate. Același ermetism de extaz al viziunilor mistice, crescute din hiperbole. Imaginile nu se completează. Motivarea explicativă este înlăturată. Înțelegerea se întunecă în așteptarea revelațiilor, pe care mărturisim că nu le vedem întruchipate.

Câteodată totul se conșugă panteist, cu adumbriri de peisaj nordic, cețos și inimă polară. Citez din „Moartea cerbilor”:

Primăverile întârzie să reintre în munte,
să nu li se schimbe 'n cețuri verzele,
cerbii trec printre răcori de constelații
câtre intristarea izvoarelor, unde pier.

Drumul ăsta-l vom urca și noi odată,
prin culoarea anilor, în coviltire,
până vom ajunge în climatul somnului,
vegetalele ne vor primi ca amintire.

Sensul logic dispare în fața pretenției de „poezie nordică” învăluită în ceața ideilor. Când renunță la această atitudine, versurile sună clar:

În fiecare d'în noi crește o minune
curată ca zăpezile dintâi, dar nu ne
știe nimeni taina, nimeni nu ne cheamă
să ne ridicăm din lut, ca fața din năframă.

De sigur autorul volumelor „Solstiții” și „Suflete în azur” nu și-a spus ultimul cuvânt. Îl așteptăm cu încredere.

Dacă tematica volumului „Vatra cu stele” se desprindea din misticismul de nuanță panteistă, versurile din „Sânge și crini ale poetului E. Ar. Zaharia cântă misticismul rupt din stânca istorică a autohtonilor. Poezia ce deshide volumul este concludentă în acest sens. Poetul preamărește „Dacia toată”, neamul descinzând în etape „Dela Bug până 'n Apus, din Crisceatic pe Dunăre în Mare”. Cântecul vine din adâncimi istorice, de când:

S'asvârleau prin munte Agatârșii tineri
Aur să desfund, pietre scumpe, fier.

Versul se împletește cu zugrăveli de pastel, îmbinări de imagini exagerate, amestec de vis și realități transpuse în alt veac:

Merele s'au copt cu fetele domniei. Ca ploștile
Stelele 'n cer lunecă des. Luna ca un burete de aur.

Pe dealuri prunii filtrează țuică albastră pentru Daci.

Notele realiste (prunele filtrează țuică pentru Daci) sunt de un gust indoelnic. Ele nu folosesc întru nimic intenției autorului de a da mai multă vigoare evocărilor istorice. Dimpotrivă, sună strident. Asociaționismul exagerat apropie idei și imagini antinomice. Pe trepte istorice, poetul urcă până la nopți preistorice (pg 13):

Zuruie munții ca niște lanțuri de fier,
Preistoria lumii cu creștet de cer.

Retorismul sonor e subliniat de grandilocvența vorbelor mari, ce nu spun nimic.

În poezia „Noi trecem” găsim mărturisirea poetului. Lipsa proprietății termenilor poetici este înlocuită cu gest melodramatic:

Noi trecem metafizic. Sub vânturi și colori
Pădurile suspină de cețuri tramontate,
Meninginea se lasă pe brazii sunători,
Iar vecele de aur din zări contemporane
Cu semne ca de vulturi ne zic premergători.

Am putea denumi poezia lui E. A. Zaharia o poezie de atitudine voite. În ceea ce privește dacomania poetică pe care o găsim de-a-lungul versurilor o subliniem, opunându-i a'irmația profesorului I. Petrovici, din volumul „Fulgurații filosofice și literare”, pg. 149: „Să renunțăm la tradiția geto-scitică. Să ne întoarcem la tradiția romană. Urmând pe strămoșii noștri Romani, n'o să mergem chiar până la capăt, până unde au mers dâșșii, pentru că noi cunoaștem modestia puterilor noastre, așa că dacă strămoșii noștri au avut ambiția să ajungă și au ajuns stăpânii lumii și ai pământului, noi cel puțin, urmând tradiția romană, avem dreptul indiscutabil să ajungem la noi acasă și pe teritoriul nostru strămoșesc”.

Pe linia tradiției, cuminte, poetul volumului „Cartea stihurilor” evoluaiază normal. Dela versurile din volumul „Cer valah” și „Curcubeu peste țară” (acesta ultim, premiat de Societatea scriitorilor români) până la strofe ca acestea:

Cocoșul sălbatec își scaldă Și cântă spre cer singuratec
Aripele 'n albă lumină, Pe alba, de paltin, tulpină.
diferența este sensibilă în direcția realizărilor mature.

Armonia intimă a versului e sensibilizată în imagini corecte :

Imi ard ca făclile anii   Și 'n flacăra lor aurie
Deasupra pământului cald,   Amurguri de aur se scald.

Ciclul de poezii „Psalmi — Pe frontul Ucrainei” prezintă un lirism ponderat, susținut de o concepție teologică de proveniență cronicărească.

Doamne, drumurile tale   De lumină nu de humă,
Nu le mai cunoaște omul.   Drumul mai bătut de brumă
Cale dă-mi și mie, Tată,   Peste lume mi-l arată.

Omenie și resemnare, contrastând cu exagerările voite ale poetului E. Ar. Zaharia. „In țara fagilor” intri ca într'o mânăstire, „psalmodiind, sub candeli ușoare, psalmi ca fagurii de moi”.

Miniatural, poeziile în majoritatea lor, cuprinzând doar 3 strofe, prind ca într'un chenar creionări meșteșugite, amintind de manuscrise religioase vechi, împodobite cu vignete lucrate de mâini grijului.

Bunul Dumnezeu din cer   Și coboară mai aproape
Bun surăde 'ntre pleoape   Pe un pod de lăicer.

Prețutindenii divinitatea este prezentă și atotvăzătoare :

Amurg de aur, vis împărătesc,
Trei turnuri, trei bisericici cresc.
Pe ele Dumnezeu trudit își culcă
Tristețea lui, ca bruma peste luncă.

Versurile nu se impun de sigur prin originalitate. Îți aduc aminte de ale altora. Spre exemplu de cele ale lui Rilke, povestitorul bunului Dumnezeu. La fel factura populară ne duce cu gândul la intuirea eminesciană a peisagiului :

Clatină-te, fagule,   Că s'adună apele
Fagule, moșneagule,   Și coboară oile.

Ultima poezie, intitulată „Balada mărului în câmp” pornește dela un motiv banal, al pomului singuratec, tăiat de secarea oamenilor răi și aruncat în vârtoarea focului din vatră :

Cenușa lui în taină se topea
Cum toate se topec pe lume, toate.
Era cândva un măr, era cândva
În câmpul cu ogoare 'nmiresmate.

Teofil Lianu pornește dela o realitate locală: „peisagiu bucovinean” cu mânăstiri vechi, cu hramuri și podoabe ale firii, ce își găsesc echivalent poetic în vers zugrăvit de imagini clericale, lumini de păduri, de luceferi și stele. Duhul sfânt plutește peste tot. Ștefan-Vodă și oștenii ospătează sub goruni, alături de Isus și Sfinții apostoli. Dobitoacele pădurii, iarba, ciorchinii murii completează cadrul de binecuvântată liniște, reamintind naivitatea gingașă a unui Francesco d'Assisi. Spre deosebire de ceilalți doi poeți bucovineni, Teofil Lianu aduce claritatea picturală a unui suflet de creștin latin.

MIHAI NANU

Petre Pascu: Plaiuri

Rând pe rând, tinerii poeți care alimentează de câțiva ani incoace cu scrisul lor paginile revistelor ardelenice își strâng în scoarțe de volume personale rodul sbuciumului lor sufletească. D-l Petre Pascu nu este printre cei dintâi care au râvnit la această formă de afirmare și trebuie să socotim însăși amânarea tipăririi întâiului volum ca un indiciu psihologic.

Cine a citit dela început, pe măsura publicării lor în coloanele periodicelor, poeziile d-lui Petre Pascu, a simțit fără 'ndoială tensiunea sufletească pe care o tradează versurile sale, precum și grija severă pentru lansarea lor într'o înfățișare cât mai de aproape supraveghiată. Se publică astăzi multă poezie. Sunt poeți cărora nu le ajung publicațiile dintr'o jumătate de țară pentru comunicarea producției lor. De sigur, multul nu înseamnă numai decât nivel scăzut, dar cu toții știm că în această producție cantitativă — în afară de cazurile cu totul excepționale — valorile sunt mai rar atinse, sunt numai incidental cucerite. Când aceasta este situația, credem că suntem îndreptățiți să subliniem conștiința artistică a celor ce nu se lasă robiți de patima vulgară a cantității și își indeplinesc lucrarea de „aleși” ai speciei cu un respect vrednic de cel mai categoric elogiu. D-l Petre Pascu face parte dintre aceștia din urmă.

Poate că volumul *Plaiuri*, cu atâta gust tipărit, nu este încă decât o promisiune, cum s'a părut unora. Vrâsta poetului este compatibilă cu o astfel de calificare. Dar calificativul trebuie să primească neapărat un epitet, căci nu e vorba de o simplă, ci de o frumoasă promisiune.

Să cetim cu atenție întâiul poem al volumului :

Psalm

Suntem făcuți dintr'un același mal
Cu brazii, cu pelinul, cu urzica.
Ne 'nșăgurăm în cerul pur, ca într'un șal,
Și nu suntem decât ce-am fost: nimica.

Ideea se desprinde limpede: în marele cosmos substanța speciei umane este soră bună cu substanța celorlalte vietăți, cu toată râvna noastră spre alte sfere, mai înalte. Și înadins a luat poetul din regnul vegetal exemplul unor entități periferice, depreciate, pentru ca ideea comunității de origine să apară într'o formă cât mai pregnantă.

Dar poezia nu se mărginește la această simplă afirmare. Constatarea poetului, reluată în alți termeni, este colorată de sentimentul lui.

Sub pași amarul zilei îl fărâmițăm
Și sbenguim cu raza 'n floarea soarelui.
Cădem pe-o rână, iar ne înălțăm,
Să nu ne-asemănăm aproapei.

Amărăciunea aceasta este semnul unei tristeți pe care i-o sugerează puținul cât înseamnă truda vieții noastre pământestii. E firesc ca acest puțin — sau „nimica” — să fie raportat la eternitate, iar eternitatea este D-zeu. Este ceea ce o exprimă ultimele două strofe, aducând în același timp și o mustrare, la fel de firească și tălmăcită în termeni uneori aspri, îngâmfării omenești :

Cu atotputernicia, toți cu ea ne păunim
De-atragem până și mânia Ta.
Lumina din chindii, tâlhari, o jefuim
Să ardă seara 'n câte-o stea.

Suntem un vrej în jurul Tău, înalte,
Ne ridicăm truțași spre Tine și, negliobi,
Poruncii drepte nu vrem să-i fim robi
Și sufletul ni-l dăm pe oale sparte.

Este o adevărată virtuozitate să exprimi atât de plastic condiția vieții umane și amărăciunea sufletească pe care o provoacă constatarea realității ei, cu mijloace atât de sobre, într'o poemă de proporții atât de reduse. Vom adăuga numai decât că această sobrietate, pătrunderea dreaptă în inima lucrurilor, tendința spre linear, neted și luminos, este însuși idealul artistic al d-lui Petre Pascu, după cum rezultă din *Sonet* — adevărată mărturisire de credință.

Sonetul încheie primul ciclu al volumului, intitulat „Căutare”. În poeziile acestui ciclu stăpânește aceeași tonalitate de tristețe pe care am semnalat-o dela început, fie că sentimentul este provocat de factori externi, ca în *Mama și Sora*, cu lirismul lor discret, implicat, fie că el este determinat de sbuciumul poetului în tendința lui firească de eliberare din cătușele nevăzute ale vieții. Uneori apare și consolarea, dar numai sub înfățișarea iluziei (*Psalm pentru găsierea Ta*), iar odată înregistrăm și un moment de ieșire din tristețe (*Distihuri de vară*).

Al doilea ciclu, intitulat „Joc pierdut”, exprimă etapa de depășire a deprimării oarecum adolescente. Atmosfera se luminează, apar bucuriile vieții. Întâia dintre aceste bucurii este iubirea. Poemele dedicate iubirii sunt inegale ca realizare artistică. Alături de unele impurități de expresie (pleonasm etc.) și de incoerența din *Cântec pentru fată*, trebuie să semnalăm însă aceeași discreție în exprimarea sentimentului, pe care am întâlnit-o în „Mamă” și „Soră” — bineînțeles însă că e vorba de alt sentiment —, o grație nouă și o prospețime a imaginilor care trebuie subliniată cu deosebire. Cele trei cântece bachice dela sfârșitul ciclului, imnuri dedicate unei alte bucurii a vieții, sunt cele mai unitare și mai reușite. Aici versul este plin, imaginea desăvârșit conturată și poeziile au vigoarea pe care o sugerează însăși ființa poetului în înfățișarea ei imediată.

Volumul se încheie cu ciclul „Plaiuri”. Nu e vorba însă de o seamă de pasteluri, cum s-a fi ispitit să credem judecând după acest titlu colectiv. Câteva dintre poemele ciclului se inspiră din momentul istoric actual și exprimă destinul țării și al neamului nostru. Deși printre acestea se găsește una din cele mai frumoase poezii ale volumului: *Cu munții, țară...*, totuși impresia noastră este că acest gen nu este propriu inspirației d-lui Petre Pascu. Renunțăm la plăcerea de a cita versurile pline de substanță și atât de rotund împlinite, caracteristice pentru structura poetică a d-lui Pascu, din această mică capodoperă, fiindcă ea s-a tipărit mai întâi în coloanele acestei reviste. Vom desprinde în schimb din *Rugă de toamnă pentru morții țării* ultimele patru strofe, pentru tonul just, grav și recules, și pentru gingășia imaginilor:

Că dacă-aș fi o frunză prin aer să mă porți,
Eu aș cădea cu Tine pe frunțile de morți.

Că dacă-aș fi un ram pândit de vânt hain,
De-asupra crucii lor aș vrea să mă închin.

Sau dacă-ar fi în praf, în ploii să mă strămut,
Din curcubeul țării le-aș face câte-un scut.

Ci în grădina Ta cu raiuri inverzite
Să crească ruji înalți din rănilor primite.

Tracem peste cele două poeme a căror temă este mișcarea și truda aspră a poetului — o temă cam uzată — în cari ne întâmpină același substrat amar, dureros al simțirii poetului, și ne oprim puțin la poezia care deschide ultimul ciclu al volumului: *Peste apă, vândta...* Ea are numai două strofe. Întâia sună astfel:

Peste apă, vânăta, Aripă largă și cioc deschis
Albă pasăre sbura. Plin cu dor de necuprins.

Acceiași conciziune, semnalată dela început și un frumos echilibru ritmic la cele două perechi de versuri. Contrastul dintre apa „vânăta” și pasărea „albă” care zboară pe deasupra ei, direct, viguros enunțat. În versurile următoare imaginea pasării se amplifică, iar aceste atribute nouă sugerează mai mult decât înțelesul lor primar. „Ciocul deschis” este semnul unei mari tensiuni, a unui foc lăuntric care mistue ființa pasării. E ceea ce exprimă fără ocol versul următor: „Plin cu dor de necuprins”.

E neindoișor că nu ne putem mărgini la primul înțeles al celor patru versuri, ci trebuie să căutăm mai departe un sens mai adânc și de sferă mai cuprinzătoare. Strofa aceasta ne oferă un exemplu de fantezie vizionară, căci pasărea este un simbol, dorul ei de asemenea și atenția ne este viu pregătită pentru împlinirea sensului simbolic prevestit de începutul poeziei. Din nefericire însă, în loc să satisfacă acest legitim interes, poetul curmă brusc poezia, printr-o a doua și ultimă strofă, din care jumătate continuă cu caracterizarea pasării și a sborului ei, prin epitete de aceeași natură cu cele din strofa precedentă, și doar ultimele două versuri schițează o intenție de deslegare a sensului simbolic.

Îndoaia văzduh sub ea, Pasăre-nălucă, hei,
Era mare, era grea. Apa-i rea din care bei!

Cazul acesta ni se pare semnificativ pentru un anumit exces de conciziune de care dau dovadă unii poeți, oferindu-ne în locul unor poezii în deajuns de dezvoltate pentru a putea cuprinde un sentiment, o stare sufletească, sau un simbol, câteva notații sumare, mai mult sau mai puțin coherente, care, oricât de virtuozitate ar fi prin plasticitatea epitetelor, rămân totuși numai niște schițe de poezie. Excesul este o scădere, orice formă ar îmbrăca el. De aceea, oricât de odioase și pedante ar părea sfaturile în materie de artă, nu ne putem abține de a îndemna pe poeții vizați prin constatarea noastră să nu-și sugrume emoția și să lase sămburele unui motiv poetic să crească spre a-și împlini forma lui implicată și sensul predestinat.

OLIMPIU BOIȚOȘ

INSEMNĂRI ȘI RECENZII

Correspondența lui Oct C. Tăslăuanu

În ultimul număr al „Transilvaniei”, d-l Prof. Sextil Pușcariu evocă amintirea lui Oct C. Tăslăuanu spicând fragmente caracteristice din îndelungata corespondență pe care d-sa a întreținut-o cu destoinicul redactor al „Lucaefărului” de odinioară. Omul și fapta lui ies deopotrivă în relief din acest articol și elogiul care se desprinde este cât se poate de îndreptățit.

D-l Prof. Sextil Pușcariu nu este numai unul din cei mai valoroși colaboratori ai „Lucaefărului”, cu egală competență în critica literară și în domeniul mai arid al unei

discipline pozitive cum este filologia, ci și un sfetnic prețuit al Redacției, care a ajutat realizarea scopurilor propuse și a sugerat însuși idei utile, într'un răstimp destul de îndelungat. Această legătură intimă îi dă posibilitatea de a cunoaște mai bine lucrarea săvârșită de aceia care gospodăreau revista și dă mai multă autoritate aprecierilor făcute.

N'avem intenția să stăruim prea mult; articolul de care vorbim este plin de interes dela un capăt la altul, fie că e vorba de caracterizarea lui Tăslăuanu prin criterii tipologice, sau de semnalarea diferitelor etape de evoluție ale revistei „Lucaefărul”. Vom desprinde însă câteva fragmente

din scrisorile citate, care rezumă în ele trăsăturile morale ale omului și întreagă conștiința misiunii sale.

Întâiul este dela începutul corespondenței și el este menit să ne arate hotărârea cu care Tăslăuanu a pășit la drum atunci când și-a asumat conducerea revistei: „*Vin cu o prea umilită rugămintă — îi scria Tăslăuanu d-lui S. Pușcariu la 17 Noemvrie 1903 — pe care d'a capo te rog împlinește-o. Modesta și timida revistă, ce din mila câtorva tineri, nu tocmai siguri de forțele lor, viețuiește sub pretențiosul nume de „Lucașărul” aici în Budapesta, a trecut în stăpânirea mea. Când m'am hotărât s'o iau în cârcă, mi-am făcut socoteala că mi va succeda să câștig și colaborarea câtorva prieteni cu reputație literară, cu ajutorul cărora să-i dau o no ă putere de viață. între acești prieteni — foști colegi — ești și tu. M'ai îndatori foarte mult, dacă chiar pentru numărul viitor mi-ai putea trimite ceva*”.

Întreprinderea a reușit. Revista a dăinuit, cu prestigiu mereu sporit, întâi la Budapesta și pe urmă la Sibiu. Aici Tăslăuanu și-a mai luat o sarcină, înrolându-se și în slujba „Astrei”, cu aceeași hotărâre și destoinicie. Din acest moment este fragmentul următor, plastic și de un vișuros umor, desprins dintr'o scrisoare din 12 Aprilie 1911: „*Eu sunt înhamat al dracului la teleaga culturii naționale și trag de-mi pârâie oasele și-mi sticlesc ochii. Noroc că firea noastră de ciobani odihniți în copilărie nu se dă cu una cu două. Când suntem mai năcăjiți, îi tragem câte-o doină lângă un pământ de vin și a doua zi iară ne așternem pe lucru. Și teleaga se mișcă*”.

Vine în sfârșit marea răsplată a tuturor eforturilor făcute. Nu o răsplată pentru individ, ci pentru întreagă colectivitatea etnică: anul 1918, al unității naționale. D-l Pușcariu era în Bucovina, care se des'ăcuse de Austria. În fraze scurte, ale unui om de acțiune, Tăslăuanu îi scria din București, la 6 Noemvrie 1918: „*În sfârșit am cetit iară scrisul tău. L-am cetit cu lacrimi în ochi. Am ajuns, Sextile, și vremurile acestea. Am satisfacția sfântă de a ne vedea visurile împlinite, visuri pentru care am luptat și noi, cât ne-au ajutat puterile. Chestiunea Bucovinei acum este rezolvată. Trupele înaintează și când vei primi aceste rânduri veți aparține României Mari. În Ardeal mai e de lucru. Trebuie să luați și voi acolo contact cu ei. În curând Ardelenii de aici vor trece la fapte. Le poți trimite vorbă. Voi din Bucovina țineți-ne la curent cu tot ce se întâmplă. Am un centru de informațiuni politice pentru conducătorii de aici. De aceea îndreptați toate știrile la mine*”.

Asemenea scrisori sunt nu numai documente psihologice, ci adevărate mărturii istorice.

Olimpiu Boitoș

N. P. Vaidomir: Drepturi românești în Transnistria,

Studiul d-lui N. P. Vaidomir, întâi de toate, o carte de actualitate și pentru mulți dintre noi, dacă nu cu absolute noutăți, cu bogate amănunte însă asupra unei provincii care abia acum își împlinește adevăratul ei destin istoric. Acțiunea militară a României realizează deci, odată cu săvârșirea unei misiuni europene, un deziderat istoric vechiu. Comentarea și susținerea acestuia o face d-l N. P. Vaidomir în cartea sa, menționând în cuvântul de deschidere una din marile deficiențe ale școlii noastre care în tratarea istoriei patriei se ocupă mai mult, decât nu aproape exclusiv, de istoria Munteniei și a Moldovei, trecând su-

perficial peste un mileniu de tragică dar demnă existență transilvană, sau ignorând pe Români din afara granițelor.

Autorul, profesor de istorie, a ținut ca toate afirmațiile să fie bazate pe argumente veridice. Ele constau în mențiunile ce le fac cronicarii și istoricii noștri, dar mai ales în cele ale streinilor, obiectivi și neinteresați. Din aceste comentarii, Transnistria apare ca o indiscutabilă avere românească, începând dela vechii Traci, chiar dacă în decursul atâtor veacuri ea a trebuit să sufere fluctuații teritoriale și stăpâniri streine, dintre care cea rusească e una dintre cele mai scurte, începând abia la 1793, după a doua împărțire a Poloniei. Sub toate fostele ei înfățișări și numiri, Transnistria și-a păstrat caracterul ei inițial, care a fost cel românesc, așa că azi strănepoții Geților, luptând pe plaiurile rusești, au întâlnit vorbă românească și un spirit românesc care se credea alterat, dar care în ascunzăturile lui păstra vechile rădăcini. Ele s'au conservat peste veacuri printr'un contact cu miezul patriei, numai arareori întrerupt. E interesant de știut că mulți dintre voievozii de dincolo de Nistru au fost români, că primii „cazaci” au fost români, comandați adeseori de hatmani români (Ion Valahul Potcoavă, Lobodă, Dănilă Apostol) sau că voievozii moldoveni au stăpânit întinse ținuturi dincolo de Nistru (Roman-Vodă, 1390; Petru Aron, 1454; Ieremia Movilă, întemeietorul Movilăului; Duca-Vodă, care poartă chiar titlul de domn al Ucrainei) sau că atâtea orașe ale Transnistriei sunt întemeiate de Români.

Studiul d-lui N. P. Vaidomir, bazat pe argumente de ordin geografic, politic, istoric și etnic, aduce însă și alte dovezi, menționând temporara stăpânire rusească și deseale ei schimbări teritoriale, apoi puterea armată la Români transnistrieni care, în anumite formațiuni, au luptat împotriva Rușilor și chiar împotriva Ungurilor, când aceștia rățaceau prin stepa Rusiei în căutarea unei fixări teritoriale, neuitând să amintească permanenta conștiință națională a transnistrienilor, manifestată prin atâtea adunări care cereau integrarea lor la vechea și unica patrie, sau prin literatura populară, cuprinzătoare a aceluiași dureri și aspirații.

Privită sub aspectul ei de comunicare a unei istorii mai puțin cunoscute și mai ales din punctul de vedere al popularizării unui principiu național de luptă, cartea d-lui N. P. Vaidomir e nu numai actuală dar și absolut necesară. Adresându-se tuturor, ea are mai puțin o înfățișare literară și mai mult una didactică. De aci poate acel procedeu al repetițiilor, neobișnuit în literatură, sau al rezumatelor, cu scopul unei mai precise fixări.

Cartea aceasta e astăzi un îndreptar istoric, mai ales că, după câte știm, dacă nu e singura, e însă cea mai compactă și mai bogată în detalii.

George Popa

C. V. Gheorghiu: Am luptat în Crimeea

Este a doua carte de reportaj a scriitorului Constantin Virgil Gheorghiu.

Autorul este un poet, care datorită împrejurărilor actuale s'a trezit pe front cu arma și condeiul în mână. Scrisul lui, care a ridicat reportajul la înălțimea operei de artă, e străbătut dela prima pagină a cărții și până la sfârșit de un filon de poezie, de discreție, ocolind lucrurile tari, fraza bombastică, atât de caracteristică reportajului obișnuit și de dragostea adâncă pentru pământ a țaranului nostru, care știe să lupte și să moară stoic, apărându-și glia — „sărăcia și nevoile și neșmul”.

Reportajele sale, care-s mai mult poeme în proză, ne amintesc de poetul sincer, duios, suav, din versurile: „Calligrafie pe zăpadă” și de fiul preotului dela Petricani din ținutul Neamțului, crescut în atmosfera unei familii în care generații, de-a-rândul au slujit Domnului, iar iubirea de camarazii ce mor în brațele poetului, ne amintește de elevul liceului militar din Chișinău, care l-a insuflat poetului disciplina vieții, iubirea, respectul și spiritul de camaraderie față de țăranul ostaș.

În reportajul: „Să cucerim munții Crimei...” respiră o cadență epică, o atmosferă, o viziune și o mireasmă arhaică, cronicărească.

Flăcăii, plăieșii Moldovei, călări pe cai prin munții Crimei, merg parcă la o nuntă, sunt parcă o puteră de haiduci care se duc să răzbune umilințele trecutului îndepărtat, ale hoardelor tătărăști care ne-au călcat pământul, ne-au ars bisericile, ne-au devastat satele, ne-au batjocorit femeile.

Redăm un fragment:

... „Mi-a povestit cum mai de mult se năpusteau peste vetrele lor sălbaticii Tătari dela Crâm. Cum intrau în sat, ei alergau să prindă fetele frumoase și le răpeau, legându-le pe cai mici și năvăși.

Luau apoi turme de vite, de oi, hergheliile de cai și mierea dela albine din stupi.

Ce nu puteau lua, aprindeau. Vălvățiile se înălțau până la cer, iar fumul inegrea soarele. Din gospodăriile creștinilor nu rămânea decât scrum. Scrum, cenușă și lacrimi multe.

Furau aurul icoanelor, crucile și cărțile ferecate în argint, în aur și în pietre scumpe, apoi aprindeau bisericile. Furau potirele din altare, vestmintele și toate lucrurile scumpe. De nenumărate ori au ars bisericile străbunilor mei, acolo în împărăția codrilor.

Goana cea mare a păgânilor dela Crâm începea apoi pentru a descoperi ascunzătoarea în care se afla preotul. Dacă îl prindeau era vai și amar de sufletul lui.

Îi cereau să le arate unde are ascunse puținile cu „galbeni” și îl chinuiau, cum nici în fundul iadului nu se chinuiește. Îi smulgeau barba albă, îi scoteau ochii cu sulița și

îi jupuiau de piele. Trupul lui sfărtecat și pângărit era apoi asvârlit în drum” (pg. 77).

Scrisul lui C. V. Gheorghiu e discret și cald, fără fals sentimentalism; peste toată opera lui plutește o iubire de oameni, o melancolie, un lirism stăpânit, o umanizare a naturii. „Am luptat în Crimea” înseamnă o evoluție a scriitorului față de prima sa operă de această natură, scrisul lui prezentându-se aici mai condensat, linear.

Mihail Spiridonici

Romanul „Ion” în limba germană

Într-o editură din Viena a apărut în cursul anului 1941 romanul „Ion” de L. Rebreanu, în traducerea d-lui prof. sor Konrad Richter, sub titlul „Die Erde, die trunken macht” („Pământul care îmbată”). Am întâmpinat cu legitimă bucurie transpunerea într-o limbă de mare cultură a acestor opere, mare prin autenticitate românească și prin valoarea ei literară. Spiritul german, mai ales astăzi, e în căutarea unor asemenea opere reprezentative, și din această năzuință au ieșit și celelalte traduceri din Eminescu, Sadoveanu etc... Scopul acesta — de a cunoaște și prin literatură realitățile specifice ale unui popor — e cu atât mai mult servit de romanul de față, dată fiind nepărtinirea creației lui Rebreanu.

Cum a înțeles, însă, d-l prof. Konrad Richter să facă traducerea? Am luat la cunoștință că D-sa a înțeles să supună romanul unui fel de cenzură, eliminând pasagi, mai mari sau mai mici, mergând chiar până la suprimarea unui fragment de șase pagini. Uneori se taie pas gii descriptive („Ion”, ed. princeps: la pag. 57 și 58; K. Richter: la pag. 51), părăndu-i-se traducătorului că ele încetinesc acțiunea(?); alte ori se elimină pasagi ce privesc stări politice de ordinioară (conflictul între naționalitățile din Ardeal). Dacă acceptăm truncherea ce traducătorul o face la pag. 395 (și care privește paginile 111—117, vol II, din „Ion”), nu putem primi însă pe cele dela pag. 235 care cenzurează paginile 237, 238 și 239 din „Ion”, și aceasta nu dintr-o înclinare a noastră spre vrajbă, ci pentru că se schimbă sensul episodului respectiv, ciuntirea făcându-se în defavoarea populației române ardelenice.

Licu Pop

Bibliografie

In editura „Casa Școalelor“ :

- Mihail Vulpescu, *Povești din satele noastre*.
E. Lovinescu, *Antologia ideologiei junimiste*.
Al. Popescu-Telega, *Pe urmele lui Don Quijote*.
Ion Pop-Reteganul, *Legende, povestiri și obiceiuri românești*.
Șerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane*.
Tudor Vianu: *Filosofie și poezie*.
Ion Budai-Deleanu: *Poezii*. Balade, imnuri, cântece, legende publicate cu o prefață de Em. C. Grigoraș.
Ioan Rovența: *Plantele medicinale*.
Preot C. Matasă: *Câmpul lui Dragoș*. Toponimie veche și actuală din jud. Neamț.
G. G. Antonescu: *Pedagogia contemporană*. Ediția II.

In alte edituri :

- V. Flueraș, *Sonete*. Timișoara 1943.
Doctor Copelius, *Simfonia neterminată*. Colecția Eliazar 1942.
Petre Pascu, *Plaiuri*. Poeme. Diecezana, Arad 1943.
P. Nemoianu, *Scrisori și notițe bănățene*. Editura „Poporul Român”, Timișoara 1943.
Emil Diaconescu, *Românii din Răsărit: Transnistria*. Iași 1942.
- Societatea de Măine. București. Anul XX, Nr. 1—2 (Ian.—Febr. 1943).
Gândirea. București. Anul XXII, Nr. 1—2 (Ianuarie—Februarie 1943).
Ramuri. Craiova. Anul XXXVIII, Nr. 11—12 (Noemvrie—Decemvrie 1942).
Familia. București. An. 77, Nr. 10 (Octomvrie 1942).
Muncitorul Român. București. Anul V, Nr. 8 (30 Ianuarie 1943).
Saeculum. Revistă de filosofie. Sibiu. Anul I (Ian.—Febr. 1943).
Satul. București. Anul XIII, Nr. 146 (Ianuarie 1943).
Europa Tânără. Berlin. Anul 1942, Nr. 12.
Revista Bucovinei. Cernăuți. Anul II, Nr. 1—2 (Ianuarie—Februarie 1943).
Curier Ieșan. Iași. Anul III, Nr. 17 (1 Februarie 1943).
Vremea. București. Anul XV, Nr. 685—688 (Februarie 1943).
Convorbiri Literare. București. Anul 75, Nr. 7—12 (Iulie—Dec. 1942).
Revista Fundațiilor Regale. București. Anul X, Nr. 2 (Februarie 1943).
Transilvania. Sibiu. Anul 74, Nr. 1 (Ianuarie 1943).
Viața Ilustrată. Cluj. Anul X, Nr. 2 (Februarie 1943).
Cetatea Moldovei. Iași. Anul IV, Nr. 2 (Februarie 1943).
Basarabia Literară. București. An. II, Nr. 48—51 (Februarie 1943).
Dacia Rediviva. București. An. II, Nr. 9; An. III, Nr. 1, 1943.
Carpații. Sibiu. Anul XI, Nr. 2 (Februarie 1943).
Mlădițe. Baj. Anul VI, Nr. 1 (Oct.—Dec. 1942).
Pagini Literare. Turda. Anul IX, Nr. 1.
Cele Trei Crișuri. București. Anul XXIV, Nr. 1—2 (Ian.—Febr. 1943).

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ LUNARĂ DE LITERATURĂ, ARTĂ ȘI CULTURĂ GENERALĂ

ANUL III, Nr. 3.

Martie 1943.

SUMARUL

Ioan Râmbu: Carte postală dela Bokowskaja (versuri)	Pag.	81
D. D. Roșca: Temeiuri filosofice ale ideii naționale	"	83
B. Frunte: Psalm (versuri)	"	87
Zorica Lațcu: Întoarcere; Un oaspe (versuri)	"	88
V. Copilu-Cheatră: Peștorul (nuvelă)	"	90
Ion Țugariu: Idilă de toamnă; Îndemn; Rob (versuri)	"	96
Mihșela Papilian: Pomul de Crăciun; Vals de Brahms (versuri)	"	98
Ștefan Aug. Doinaș: Jucătorul de șah (versuri)	"	99
I. Cârja-Făgădaru: Bătaia (nuvelă)	"	100

TEXTE, SCRISORI ȘI AMINTIRI

Gh. Tulbure: Octavian Goga în scrisori	"	104
--	---	-----

GÂND ȘI FAPTĂ

Costin I. Murgescu: O culegere de studii și texte filosofice	"	109
--	---	-----

CRONICI

— Victor Iancu: Tot cu privire la natura valorilor estetice	"	111
Vasile Gîlonea: Din proza nouă (Ion Vlasiu: Poveste cu Năluci; Corneliu Axente: Legea Munților)	"	114
Mihai Nanu: Triptic bucovinean	"	115
Olimpiu Boitoș: Petre Pascu, Plaiuri	"	117

INSEMĂRI ȘI RECENZII

Correspondența lui Oct. C. Tăslăuanu (Olimpiu Boitoș); N. P. Vaidomir: Drepturi românești în Transnistria (George Popa); C. V. Gheorghiu: Am luptat în Crimeea (Mihail Spiridonică); Romanul „Ion” în limba germană (Licu Pop).

EXEMPLARUL LEI 60.—

Cluj 9/12/42 5970

2,70

